ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

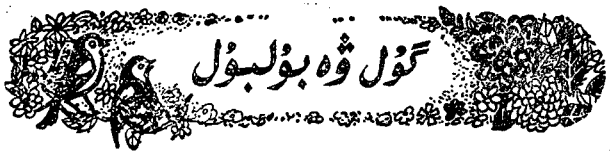

(داستان)

مولا ئەلەم شەھيارى

نەشرگە تەييارلىغۇچىلار: **ۋاھىتجان غوپۇر، ئەسقەر ھوسەيىن**

نەشرگە تەييارلىغۇچىلاردىن:

1

ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىياتى غەزىنسىدە ئۇزۇنگە خاس ئورۇن تۇتقان «گۈل ۋە بۇلبۇل» داستانى تىل ئۇسلۇبىنىك راۋان، جانلىقلىغى، بەدىئى قۇۋۋەتتىنىك يۇقۇرىلىغى، خىلمۇ-خىل ئىپادىلەش ۋاستىلىرىنىك مۇۋاپىق قوللىنىلغانلىغى، ئىدىيە-ۋى مەزمۇنىنىك روشەن ۋە چوڭقۇر بولۇشى بىلەن كۆزگە چېلىقىدۇ. بۇ داستان ھىجرىيە 1153 - يىلى (مىلادى 1740 - يىلى) لىرىك شائىر، پاساھەتلىك سوز ئۇستىسى مولا ئەلەم شەھيارى تەرىپىدىن يېزىلغان. بۇ توغرىلىق داستاننىك ئاخىرىدا:

ئوقۇبان سەيىر قىلسۇنلار بۇ داستان،
كى ئاشقلار ئۇچۇن قىلدىم گۇلۇستان.
بۇ كىتاب تارىخ قۇنىگاسىن فۇج
بۇلۇپتۇر بىر مىڭ يۇز ئەللىكۇ ئۇچ.

دەپ قەيد قىلىندۇ.

داستان ئاپتورىنىڭ ھاياتى ۋە تەرجىمھالى توغرىسىدا ئىشەنچلىك تارىخى پاكىتلار ناھايىتىمۇ ئاز، ھەتتا يوقىنىڭ ئورنىدا. شائىر ئىسمىنىڭ "موللا ئەلەم شەھيارى" دەپ ئاتالغانلىغى ۋە داستان يېزىلغان ۋاقىتنىڭ "ھىجرىيە 1153 - يىلى" دەپ ئېنىق كۆرسىتىلگەنلىگى سەۋەپلىك، بۇ تالانتلىق شائىرنى 18 - ئەسىرنىڭ باشلىرىدا ئاقسۇ ۋىلايىتىگە قاراشلىق شەھيار (ھازىرقى شايار) ناھىيىسىدە دۇنياغا كەلگەن، ئۇز زامانىسىدىكى يۇقۇرى بىلىم يۇرتلىرىدا ئوقۇپ ئىلىم تەھسىل قىلغان ئوقۇمۇشلۇق كىشى دەپ پەرەز قىلىشقا بولىدۇ. داستاندا ئوتتۇرىغا قويۇلغان چوڭقۇر سىياسى، ئىجتىمائى، پەلسەپىۋى قاراشلار، سىمۋولىستىك ئوبرازلار ۋاستىسى ئارقىلىق ئېچىپ بېرىلگەن ئەينى دەۋر رىيالىلىقلىرى، شائىر پىكرىنىڭ مەنتىقى جەھەتتىن پىشقانلىغىنى، بەدىئى ئىپادىلەش ئىقتىدارىنىڭ كامالەتكە يەتكەنلىگىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

داستاندا كەڭ ئىپادە قىلىنغان چوڭقۇر ئىجتىمائى مەزمۇنغا، كىشىنى ئۆزىگە كۆچلۈك جەلب ئېتىدىغان يۇقۇرى سەۋىيىدىكى بەدىئى ماھارەتكە ئاساسلانغاندا، شائىر موللا ئەلەم شەھيارىنىڭ ئىجادى پائالىيىتى يالغۇز «گۈل ۋە بۇلبۇل» داستانى بىلەنلا چەكلەنمىگەن بولۇشى مۇمكىن. ئۇنىڭ يەنە نۇرغۇنلىغان ئىسىل لىرىك غەزەللىرى، رۇبائىياتلىرى ۋە باشقا ئىپىك ئەسەرلىرى بولۇشى ئېھتىمالغا ناھايىتى يېقىن. ئەپسۇسكى بۇ ئەسەرلەر تېخىچە مەلۇم بولغىنى يوق. ھازىرچە شائىرنىڭ ئىجادى پائالىيىتىنى،

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

بەدىئى ئىقتىدارىنى، سىياسى، ئىجتىمائى، پەلسەپىۋى، ئەخلاقى قاراشلىرىنى بىرقەدەر چۇشەندۇرۇپ بېرەلەيدىغان بىردىن-بىر مەنبە ئۇنىڭ «گۇل ۋە بۇلبۇل» ناملىق مۇشۇ داستانىدۇر.

داستان ئۇمۇمى ھەجىم جەھەتتىن 1500 مىسرادىن ئارتۇق، ئاروز ۋەزىنىڭ «مۇتەقارىب» (پەئۇلۇن، پەئۇلۇن، پەئۇلۇن، پەئۇل) بەھىرىدە مەسنەۋى شەكىل بىلەن يېزىلغان. ئۇ ئوز نوۋىتىدە شائىر مولا ئەلەم شەھيارىنىڭ ئىلغار دۇنيا قارىشىنى، ئەركىنلىك-باراۋەرلىككە تەلپۇنۇش روھىنى، ئىجتىمائى ئەخلاق كاتېگورىيىسىگە مەنسۇپ تەرەققىپەرۋەر تەشەببۇسلىرىنى، كىشىلىك ھاياتقا بولغان چۇشەنچىسىنى، جۇملىدىن شۇ دەۋردىكى ئىكسپلاتاتور سىنىپلارغا بولغان پۇتمەس-تۇگۇمەس غەزەپ-نەپرىتىنى جانلىق ئەكس ئەتتۇرغان.

2

داستاننىڭ ۋەقەلىگى باشلىنىش بىلەنلا بىزنىڭ كوز ئالدىمىزدا مانا مۇنداق مەنزىرە نامايەن بولىدۇ:

..... رەڭمۇ-رەڭ گۇللەر ئېچىلغان چىمەنزار ۋادا، خىلمۇ-خىل قۇشلار يۇقۇرى ئاۋاز بىلەن چۇرۇقلىشىپ سايرىشىدۇ. جاھانگەشتە بولۇپ ئالەمنى سەيلى ئېتىپ بۇ چىمەنگە يېتىپ كەلگەن سابانىڭ كوزى مۇھەببەت شەۋقىدە ھەممە قۇشلاردىن جاراڭلىق سايراۋاتقان بۇلبۇلغا چۇشىدۇ. بۇلبۇلنىڭ شىرىن ناۋاسىدىن ھوزۇرلانغان سابانىڭ جېنى سۇيىنىدۇ، ئوزى ئۇچراتقان پەزىلەتلىك قىزىلگۇلنى بۇلبۇلغا تونۇشتۇرۇشنى مۇناسىپ بىلىپ، بۇ ھەقتىكى مۇلاھىزىلىرىنى سوزلەپ بۇلبۇلنى قايىل قىلىدۇ. بۇلبۇل قىزىلگۇلگە غايىۋانە

ئاشىق بولۇپ غەزەل ئېيتىدۇ، سابادىن گۈل ۋەسلىگە ئۇزىنى مۇيەسسەر قىلىشنى ئوتتۇرىدۇ. سابا قىزىلگۈلنىڭ قېشىغا كېلىپ بۇلبۇلنىڭ تەرىپىنى قىلىدۇ، گۈلنىڭ سەممى مۇھەببىتىنى ئويغىتىدۇ. قىزىلگۈل ئوز مۇھەببىتىنى شېرىنامە قىلىپ پۈتۈپ ساباغا بېرىدۇ، بۇلبۇلنى چاقىرىپ ئەپكىلىپ بېرىشنى تەلەپ قىلىدۇ. بىر-بىرىگە سەممى كوگۈل بەرگەن ئىككى ئاشىق-مەشۇقنىڭ ئىلتماسىغا بىنائەن، سابا بۇلبۇلنى چاقىرىپ كېلىپ گۈل بىلەن ئۇچراشتۇرىدۇ.

بىراق، "شوكرى، يار ۋىسالىغا يەتتىم!" دەپ سۆيۈنگەن بۇلبۇلنىڭ دىلىنى گۈلنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان تىكەننىڭ زەربىسى جاراھەت ئەيلەيدۇ، رەشىك ئوتىدا ئورتەنگەن بۇلبۇل دەردىگە داۋا ئىزلەش نىيىتى بىلەن كېتىپ قالىدۇ.

تاڭ سەھەردە قىزىلگۈل ھەرىمگە يېتىپ كەلگەن ساباء بۇلبۇلنى سورايدۇ، قىزىلگۈل ئۇنىڭ سەۋەپسىز كېتىپ قالغانلىغىدىن ناله قىلىپ ساباغا مۇنداق دەيدۇ:

ئەگەر تابساڭ سابا مەھزۇن قۇلۇمنى،
ئالىب كەل ھەمدەم ئەيلەب بۇلبۇلۇمنى.

سابا بۇ ئەھۋالدىن خەۋەر تېپىپ، بۇلبۇلنى ئىزلەيدۇ، بىر چىمەنزارغا كېلىپ گۈل فىراقىدا ھەسرەت چېكىۋاتقان بۇلبۇل بىلەن ئۇچرىشىدۇ، ئۇنىڭغا گۈلنىڭ سالامىنى يەتكۈزىدۇ، گۈلنىڭ تىكىنىدىن غەم يىگەنلىگىنىڭ بىھۇدە ئىكەنلىگىنى بۇلبۇلغا ئەسكەرتىپ:

كىشى يارى ئۇچۇن كورسە جافانى،
ئانىڭ ئورنىغا يار ئەتكەي ۋافانى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

دەيدۇ. بۇ سوزدىن بۇلبۇلنىڭ كۆڭلى تەسكىن تېپىپ، ساباغا ئەگىشىپ ھاۋادا پەرۋاز قىلىپ، گۈل ۋەسلىگە ۋاسىل بولۇش ئۈچۈن يىراق سەپەرگە ئاتلىنىدۇ.....

بۇلبۇل نەچچە كۈنلەر مەنزىلمۇ-مەنزىل يول يۈرۈپ قۇشلار ماكانىغا يېتىپ كېلىپ، ئۇلار بىلەن ئۇچرىشىدۇ، ھەمسوھبەت بولىدۇ. ئۇزۇنىڭ قىزىلگۈل ئىشتىياقىدا دەرتكە گىرىپتار بولغانلىغىنى ئىزھار قىلىدۇ. تەككەبىۋر قۇش ھومايۇن بۇلبۇلغا ئۇزۇنى "پۈتۈن قۇشلارنىڭ پادىشاسى مەن" دەپ تونۇشتۇرىدۇ، ئۇزۇنىڭ "قانائەتلىك" ئىكەنلىگىدىن ماختىنىپ، "كىمنىڭ بېشىغا سايەم چۈشسە، شۇ جاھانغا پادىشا بولىدۇ"، دەپ پو ئاتىدۇ. بۇنى ئاڭلىغان بۇلبۇل دەرھال: "سەن مەجازى ئالەمنىڭ پادىشاسى سەن، ھەممەتسىز، پەست تەبىئەت ئىپلاس نەرسىسەن"، دەپ ھومايۇننى قاتتىق مەسخىرە قىلىپ، ئۇنىڭ ساختىلىغىنى ئېچىپ تاشلايدۇ. بۇلبۇل ئارقىدىن تاۋۇس بىلەن ئۇچرىشىدۇ. ئۇنىڭ زىبۇ-زىننەتلىك لىباسى بىلەن پەخرلىنىپ يۈرگەنلىگىدىن يىركەنگەن بۇلبۇل ئۇنىمۇ تاشلاپ كۆڭۈلدىكىدەك ھەمسوھبەت ئىزلەش نىيىتى بىلەن شاتۇتنىڭ قېشىغا كېلىدۇ. شاتۇتى ئۇزۇنى: "جاھاندا مەندەك شىرىن زابان قۇش يوق، تىلىمدىن دۇر بىرلە گوھەر ساچىلىدۇ. ھەرقانداقى بىئەقىل شىرىن زابان-نىمىنى ئىشتىسە دانا ۋە ئاقىل كىشىگە ئايلىنىدۇ"، دەپ ماختايدۇ. بۇلبۇل تۇتى قۇشنىڭ بۇ خىل مەغرۇرلىغىنى قاتتىق ئەيىپلەپ، ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ كەپتەرنىڭ ھوزۇرىغا كېلىدۇ، كەپتەرنىڭ پو ئېتىشلىرىنى "—بەس، كوپ سوزلىمە ئەي قىزىلكوز! سەن نەپسىڭ ئۈچۈن ھەمىشە تۇزاقتا چۈشۈدىغان پەست تەبىئەت تۇرۇغلۇق نىمەڭگە لاپ ئۇرىسەن؟!" دىگەن ئوتكۇر سوزلىرى ئارقىلىق كەسكىن رەت قىلىدۇ.

بۇلبۇل، مانا شۇ يوسۇندا، ئۇزىنى "ھەقىقەت ئەھلىنىڭ سەرۋەرى مەن"، دەۋالغان قۇمرى بىلەن، "جاھاندا سادىق ئاشىق پەقەت بىرلا ئۇزۇم"، دەپ تىلىنى چاينىغان پاختەك بىلەن، "بۇ جاھاننىڭ سوپىسى يالغۇز مەن، مېنى تەۋرۈك بىلىپ تاۋاپ قىل"، دەپ تەمەننا قىلغان سوپى سۇپىياك بىلەن، جۇملەدىن "نامازىم بىلەن بىھىشنى سېتىپ ئالالايمەن"، دەپ تەكەببۇرلارچە سوز ساتقان رىياكار قۇش ھوپوپ بىلەن بىرمۇ-بىر ئۇچرىشىپ ھەمسوھبەت بولىدۇ، ئۇلارنىڭ مەنىۋى قىياپىتىدىن قاتتىق يىرگىنىدۇ. مەزكور ۋادىدىكى سەككىز قۇشنىڭ ئۇمۇمى سىرلىرىدىن تولۇق خەۋەردار بولغان بۇلبۇلنىڭ كوڭلى تېخىمۇ مۇڭغا تولىدۇ. ئۇز دەردىگە ھەمدەرت، ھەمجىنىس دوستىنىڭ بۇ ۋادا قۇشلىرىدىن تېپىلمايدىغانلىغىنى ھىس قىلغان بۇلبۇل بۇ ۋاپاسىز، ساختىپەز، ئىككى يۇزلىمە قۇشلار دۇنياسىدىن ئايرىلىپ ئۇز يولىغا راۋان بولىدۇ. سابا بىلەن كورۇشۇپ، ئۇنىڭغا: "بۇ دۇنيادا دەردىمگە دەرمان بولغۇچى، توغرا يول كورسەتكۇچى دانا — پەقەتلا سەن! قېنى، ماڭا يول باشلا!" دەپ خىتاپ قىلىدۇ. سابانىڭ رەھنمالىغىدا قىزىلگۇل ماكانىنى كوزلەپ سەپەرگە ئاتلىنىدۇ.

بۇلبۇل نەچچە كۇنلەر يول يۇرۇپ ئاخىرى گۇلنىڭ قېشىغا يېتىپ كېلىدۇ، قىزىلگۇل بىلەن ئەمدىلا ئۇچرىشاي دىگەندە، ئۇزىنى "مەردجاھانى" دەپ ئاتىۋالغان بىر نائىنساپ بۇلبۇلنى كورۇپ، ئۇنىڭ ئاۋازىغا مەس بولۇپ، ئۇنى سېتىۋالماقچى بولىدۇ، مەزكۇر ۋادىدىكى بى دىيانەت باغۋەن ھىلىقى "مەرد جاھانى" دىن 10 ئالتۇن پۇل ئېلىپ، بۇلبۇلنى قەپەزگە بەنت قىلىپ، ئۇنىڭغا ساتىدۇ. بۇلبۇلغا پۈتۈن ئالەم قاراڭغۇ تۇيۇلىدۇ، كەينىدىنلا يېتىپ كەلگەن سابا بۇلبۇلنى قەپەز ئىچىدە كورۇپ، نائىلاج تۇرۇپ قالىدۇ. ھەققانى سويگۇ-مۇھەببىتى

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

يولدا پداكارلىق كورسىتىۋاتقان قەيسەر بۇلبۇل قەپەز ئىچىدە قاتتىق بىر "ئاھ!" تارتىدۇ-دە، جېنىدىن جۇدا بولىدۇ.....

بۇلبۇلنى سېتىۋېلىپ قەپەزگە گىرىپتار قىلغان هېلىقى ئەخمەق "مەردجاهانى":

كى بىلسەم ئىدىم مۇنداغ ئولۇمنى،
قاچان زايە قىلۇر ئەردىم پۇلۇمنى.

دەپ پەريات سالىدۇ.....

داستاننىڭ ئاخىرىدا شائىر ئۇزىگە ۋە دوستلىرىغا مۇنداق نەسىھەت قىلىپ داستانىنى ئاخىرلاشتۇرىدۇ:

كەل ئەي ئاشىق مۇھەببەتلىك كوزۇڭ ئاچ،
مۇھەببەتسىز كىشىدىن تۇرغىل يىراق قاچ!

3

شائىر موللا ئەلەم شەھيارى ئەينى دەۋردىكى ئەكسىيەتچى فېئوداللىق تۈزۈم كەلتۈرۈپ چىقارغان رىيال ئىجتىمائى هايات پاجىەلىرىنى سىمۋولىستىك ئوبرازلار ۋاستىسى ئارقىلىق يۈكسەك تېپىكلىككە كوتىرىپ سۈرەتلەپ، فېئوداللزم جەمئىيىتىنىڭ خۇنۇك ئەپتى-بەشىرىسىنى، ياۋۇز قىياپىتىنى چوڭقۇر ئېچىپ تاشلىدى. سىمۋولىستىك باش قەهرىمان بۇلبۇل ئوبرازىنى مۇڭەپپەقىيەتلىك ياراتتى. قىزىلگۈل بىلەن بۇلبۇل ئوتتۇرىسىدىكى تەبىي مۇناسىۋەت شەكلىنى يەنمۇ بىر بالداق يۇقۇرى پەللىگە كوتىرىپ، ئۇنى ئەينى زامان رىيالىلىقلىرىنى ئەينەن ئېچىپ بېرىش، ئۇزىنىڭ زامانىغا بولغان نارازىلىغىنى ۋە قارشىلىغىنى ئوبراز-

لىق ئىپادىلەشتىكى جانلىق ۋاستىگە ئايلانىدۇردى. ئاساسلىق سىمۋولىستىك ئوبراز بۇلبۇلنىڭ ھەققانىيەتكە، ئەركىنلىككە، سەممى سويگۈ - مۇھەببەتكە ئىنتىلىش روھىنى قىزغىن ئىشتىياق بىلەن كۆيلىدى. بۇلبۇل دۇچ كەلگەن بەختسىزلىكلەرنى، پاجىەلىك مەنزىرىلەرنى يەنىمۇ تىپىكلەشتۈرۈپ ئەكس ئەتتۈرۈپ، پاك مۇھەببەت، ھەققانىيەت ۋە ئەركىنلىكتىن ئەسلا سوز ئاچقىلى بولمايدىغان رەزىل فېئوداللىق تۈزۈمگە كىنايە قىلىدى. داستاندىكى سىمۋولىستىك باش قەھرىمان بۇلبۇلنىڭ تىراگىدىيىسى ئارقىلىق فېئودالىزمنىڭ ئاقكۆڭۈل ئەمگەكچى خەلقىگە كەلتۈرۈپ بەرگەن قانلىق زوراۋانلىقلىرىدىن غەزەپ بىلەن شىكايەت قىلىدى. تەبىئەت دۇنياسىدا مەۋجۇت شەيئىلەر ئىچىدىن نوقتىلىق ھالدا سابا، بۇلبۇل، قىزىلگۈلدىن ئىبارەت ئۈچ مەۋجۇداتنى تاللىۋېلىپ، ئۇلارنى ئەمگەكچى خەلق ئامما‌سىنىڭ ئەركىنلىكى، باراۋەرلىككە، ھور، پاراۋان ھاياتقا ئىنتىلىش غايىسىنىڭ سىمۋولى سۈپىتىدە سۈرەتلىدى. ھومايۇن، تاۋۇس، شاۋقى، كەپتەر، قۇمرى، پاختەك، سوپى سوپىياق، ھوپوپ قاتارلىقلارنى ئەزگۈچى سىنىپلارنىڭ بىر پۈتۈن چىرىك ئەخلاقى سېستىمىسىنىڭ ۋەكىلى سۈپىتىدە قۇبۇل قىلىپ، ئەزگۈچى سىنىپلارنىڭ يىرگىنىشلىك ماھىيىتىگە بۇ قۇشلاردىكى قىسمەن تەبىئى ئالاھىدىلىكلەرنى ماھىرانە تەدبىقلىدى. مۇشۇ ۋاستىنىڭ يارىدىمى بىلەن ۋاپاسىز، ئىككى يۈزلىمە، مەككار فېئودالىزم گۈماشتىلىرىنى ئېچىپ تاشلىدى. ئىزىلگۈچى سىنىپلار بىلەن ئېكسپىلاتاتۇر سىنىپلارنىڭ تۈپتىن قارىمۇ - قارشى بولغان ئەخلاقى، ئىجتىمائى قاراشلىرىنى جانلىق سىلىشتۇرۇپ كۆرسەتتى. سىمۋولىستىك ئوبراز بۇلبۇلنىڭ تراگىدىيىلىك ئاقىۋىتىنى تەسىرلىك، جانلىق ئىجتىمائى موھىت ئىچىگە قويۇپ ئىپادىلەپ، فېئودالىزم دېمەك — بىگۇنا ئىنسانلارنىڭ بوينىغا چۈشكەن سىرتـ

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ماق دىمەكتۇر، دىگەن ئىدىيىۋى تونۇشنى رۇشەن ئەكس ئەتتۇردى.

نەزەردىن ساقىت ئەمەسكى، فېودالىزم دەۋرىدىكى ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدىبىياتىنىڭ مۇنەۋۋەر ۋەكىللىرى ئوز ئەسەرلىرىنىڭ ئاساسى تېمىسىنى ئاڭلىق سەمىمى مۇھەببەتنى كۇيلەشكە، ئەركىنلىك، باراۋەرلىكنى تەلەپ قىلىشقا بېغىشلىغان بولۇپ، بۇ ئوز نوۋىتىدە ئەشۇلار ۋەكىللىگىدىكى كەڭ ئەمگەكچى خەلق ئاممىسىنىڭ زولۇمغا، ئادالەتسىزلىككە قارشى كەسكىن جەڭ ئېلان قىلىش ئىرادىسىنى ئىپادىلەيدۇ. شائىر موللا ئەلەم شەھيارىنىڭ "گۇل ۋە بۇلبۇل" داستانىمۇ ئەنە شۇ جۇملىدىكى ياخشى ئەسەردۇر. ئاپتۇر بۇ داستانى ئارقىلىق فېودالىزىم جەمىيىتىنىڭ ۋاپاسىزلىغىنى، چىرىك مەنىۋى قىياپىتىنى دەل جايىدا پاش قىلىپ، ئوزىنىڭ ئۇنىڭغا قارشى ئىسيان كوتىرىش روھىنى جانلىق ئىپادىلىدى.

بۇ مەزمۇن داستاندا توۋەندىكى ئۇچ تەرەپتىن ئالاھىدە كوزگە چېلىقىدۇ:

1. شائىر داستاندا ئېژىلگۇچى خەلقلەرنىڭ ھەقىقى تاڭ باھارىنى قولغا كەلتۇرۇش ئارزۇسىنى، ئاقىل، توغرا، قابىل، شەخسىيەتسىز تەقەززاسسىنى سىمۋولىستىك ئوبراز سابا ئارقىلىق ئەكس ئەتتۇردى.

مەسىلەن، زۇلۇمغا، ۋاپاسىزلىق ۋە ئىككى يۇزلىمىلىككە قايسى يول بىلەن قارشى تۇرۇشنى ئېنىق ئاڭقىرالمىغان بۇلبۇل ئوزىنىڭ غەم-ئەلىمىگە زەررىچە ھەمدەم بولمىغان زامانداشلىرى ئالدىدا مۇڭلىنىپ سايراۋاتقىنىدا سابا پەيدا بولىدۇ-دە، بۇلبۇلغا مۇنداق ئەقىل كورسىتىپ تەربىيە بېرىدۇ:

بېرىب گۇللەرگە كوڭلۇڭ لال بولما،
يامان-ياخشى قاشىندە خار بولما.

مۇھببلەر ئاراسىدا بىر مۇھىب بار،
گادايى ئول قىلور بولساڭ گىرىفتار.
ئاتى ئىرور قىزىلگۈل ئول چىمەندە،
سىپاتىنى قىلورلەر ئەنجۇمەندە.

.....

تىلەر ئول ھەم ئوزىگە يار دايىم،
كى بولساڭلار ئىكاۋلەن يار دايىم.

سابانىڭ بۇ نەسىھىتىنى ئاڭلىغان بۇلبۇل چىن قەلبىدىن سويىنىپ، ئۇنىڭ ئەقىل كورسىتىشىنى ۋە تەربىيىسىنى قۇبۇل قىلدۇ. نەتىجىدە قىزىلگۈلگە تەبىى ھالدا باغلىنىپ، سابانىڭ ۋاسىتىچىلىغى ئارقىلىق گۈل بىلەن ئۇچرىشىدۇ.

ئىككىنچى قېتىم ساددە بۇلبۇل گۈلنىڭ تىكىنىدىن رەشك قىلىپ كېتىدۇ، باشقا بىر چىمەنزارغا بېرىپ سۇنبۇلنىڭ شېخىغا قونۇپ گۈل پىراقىدا پەريات قىلىدۇ. سابا، ئۇنى ئىزلەپ تېپىپ ئۇچرىشىپ گۈلنىڭ سالامىنى يەتكۈزىدۇ. گۈلنىڭ تىكىنىدىن رەنجىپ، ياخشى - ياماننى ئىلغىماستىن سۇنبۇل بىلەن ھەمسوھبەت بولۇۋاتقان بۇلبۇلغا سەممى كويۇنۇش ھىسسىياتى بىلەن تەنبىھ بېرىپ، ئۇنى پارلاق ۋە توغرا يولغا دالالەت قىلىدۇ:

سالام ئەيدى ساڭا ئول نازەنىن گۈل،
كېلىب كورسۇن دىدى سەرگىشتە بۇلبۇل.
تۇتۇب گۈل ئىتەكىن قىلغىل ناۋاسەن،
بۇ يەڭلىغ يەردە بولما موبتىلا سەن.
يامانلار سوھبىتىدە بولما ھەرگىز،
يامانلار سوھبىتىدۇر فىتنە - ئەڭگىز.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ئىشت، ناجنس بىرله قىلما سوھبەت،
يېتەر ئاندىن ساڭا كوپ رەنجۇ ـ مېھنەت.
يامانلار سوھبىتىدە تورما قاچغىل،
ئۇلارنىڭ سوھبىتىدۇر زەھرى قاتىل.

دانىشمەن سابانىڭ بۇ سوزىدىن كۆڭلى تەسكىن تاپقان بۇلبۇل يېڭىۋاشتىن ئويغىنىدۇ، بۇلبۇلنىڭ قىزىلگۈل تىكىنىدىن رەشك قىلىپ مۇشۇنداق ئىرادىسىزلىكىلەرنى سادىر قىلىۋاتقانلىغىنى سەزگەن سابا ئۇنىڭغا مۇنداق ئىلھام بېرىدۇ:

ئايا بۇلبۇل، ئىشت مەندىن بۇ سوزنى،
ئوتەر ئومرۇڭ يۇمۇب ئاچغۇنچە كوزنى.
.....
تىكەندىن سەن دىلىڭنى رىشە قىلما،
تەۋەككۇل قىل، تولا ئەندىشە قىلما.
.....
جافاسىدىن قاچىب ئاشىق بولۇرمۇ؟
مۇھەببەت يولىدا سادىق بولۇرمۇ؟
قاچان ئاشىق جافادىن قاچغۇسىدۇر،
جافا قۇفلى ۋافانىڭ ئاچقۇسىدۇر.
.....
بەلەند پەرۋازە بول ھەر گۈلغا باقما،
سۇ يېڭىغ ھەر شەجەر تەھتىغە ئاقما.
گۈڭۈلنى جەمئى تۇتغىل، ئىككى بولمە،
ھەۋەس بىرله يۇرۇپ ھەر گۈلنى سويمە.

دىمەك، يۇقۇرقى مىسرالاردىن بىز جاپا ـ مۇشەققەتتە نەمە قىلىشنى بىلەلمەي تەنەپ يۇرگەن ۋاپادار، ساددە بۇلبۇلغا

ئوزىنىڭ كۆچلۈك مەنتىقىيلىكىگە، يول كورسۈتۈش خاراكتېرىگە ئىگە ھىكمەتلىك سوزلىرى ئارقىلىق تەربىيە بېرىۋاتقان دانىشمەن سابانىڭ يېلىنجاپ تۇرغان ئۇلۇغۋار قەلبى - كوكسىنى ئېنىق كورگەندەك بولىمىز.

بۇ، ئەمگەكچى خەلق ئاممىسىنىڭ شائىر قەلىمى بىلەن ئىپادىلىنىۋاتقان دانا، توغرا، باھادىر يولباشچىغا تەلپۈنۈش غايىسىنىڭ ئوبرازلىق، ئىخچام ئەكس ئەتتۈرۈلىشىدۇر. چۈنكى شائىر ئەينى دەۋردە مۇشۇنداق بىر قابىل يېتەكچىنىڭ بولۇشىنى، ئىزىلگۈچىلەرنى توغرا يولغا باشلاپ قاراڭغۇلۇقتىن، ئىچىنىشلىق پاجىەدىن قوتۇلدۇرۇشنى تولىمۇ ئارزۇ قىلاتتى. شۇڭا ئۇ ئوز ئارزۇسىنىڭ سىمۋولى سۈپىتىدە سابانى تاللىۋېلىپ، ئۇنى قىزغىن مۇھەببەت بىلەن سوينىپ تەسۋىرلىدى. خارلانغان جاپاكەشلەر ئوز ئارزۇسىغا يېتىش ئۈچۈن ھەمدەرت، ھەمنەپەس، زىرەك يولباشچىلارغا ئىگە بولۇشى، ئۇلارنىڭ رەھبەرلىگىدە ئىنتىپاق بولۇپ كۈرەش قىلىشلىرى زورۇر، شۇنداق قىلغاندىلا كۆتىكەن تىلىگىگە يېتەلەيدۇ، دىگەن ئىدىيىنى سىمۋولىستىك ئوبراز — سابا ئارقىلىق رۇشەن يورۇتۇپ بەردى. بۇ، شائىرنىڭ ئىلغار خەلقپەرۋەرلىك روھىنىڭ داستانىدا ئىپادىلەنگەن يارقىن بىر كورىنىشىدۇر.

2. شائىر داستانىدىكى سىمۋولىستىك ئوبراز بۇلبۇل ئارقىلىق ھوقۇقسىز، ئەركىسىز ئورۇنىدا تۇرغان ئەمگەكچى خەلق ئاممىسىنىڭ زۇلۇمغا، زوراۋانلىققا قارشى قەيسىرانە ئىسيان كوتىرىش روھىنى، ھاقارەت ۋە تەھدىتكە قىلچىمۇ تىز پۈكمەيدىغان تەۋرەنمەس ئىرادىسىنى، ئۇلارنىڭ ئەكسىيەتچى كۈچلەرگە قارشى تىنمۇ - تىنىچ كۈرەش قىلىدىغان ئالىجاناپ خىسلىتىنى ئېچىپ بەردى. بۇ مەزمۇن ئاساسلىق ئوبراز بۇلبۇلنىڭ تۇۋەندىكى تەسۋىرلىرىدە رۇشەن ئەكس ئېتىدۇ:

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

سابانىڭ يول باشلىشىدا قىزىلگۇل ۋەسلىگە يېتىش ئۇچۇن مۇشكۇل سەپەرگە ئاتلانغان بۇلبۇل ئوتتۇرا يولدا بىر بولۇك قۇشلار بىلەن ئۇچرىشىپ ئۇلار بىلەن ھەمسوھبەت بولىدۇ.

شائىر بۇ قۇشلار ئىچىدىكى ھومايۇننى فېودال خان - تورىلەرنىڭ سىمۋولى سۇپىتىدە تەسۋىرلەپ بۇ ئارقىلىق ئەكسىيەتچى ھوكۇمرانلارنىڭ ياۋۇز ماھىيىتىنى، ئوڭ قولىغا قىلىچ، سول قولىغا زەيتۇن شېخى تۇتقان ئىككى يۇزلىمىلىك قىياپىتىنى پاش قىلىدۇ.

مەسىلەن، بۇلبۇلنىڭ سورىغان سوئالىغا ھومايۇن مۇنداق جاۋاپ بېرىدۇ:

دىدى بۇ قۇش: مېنىڭ ئىشىم جاھاندا،
ئاتىم مەشھۇردۇر ئاسماندا.
بۇ ۋادىنى قىلىبمەن سەيرگاھى،
ئىرۇرمەن جۇملە قۇشلار پادىشاھى.
مېنىڭ ھەركىم باشىغا چۇشسە سايەم،
جاھانغا پادىشا بولغاي ئۇ شول دەم.
.....
قىلىب نەپسىمنى مەھبۇس قانائەت،
سىتەمنى كوردۇم ئوز جانىمغا راھەت.

بۇ سوزنى ئاڭلىغان بۇلبۇل غەزىۋىدىن يېرىلغۇدەك بولۇپ، ئوزىدە يوق سۇپەتلەر بىلەن ئوزىنى ماختاۋاتقان چۇپۇرەندە ھۇمايۇنغا قاتتىق رەددىيە بېرىدۇ:

ئوزۇڭگە ئەي ھومايۇن بولما مەغرۇر،
بىناگاھ يەتمەگەي ئەلگە شەرۇ - شور.

غاجارسەن ئىت كەبى ئەسكى سۈيەكنى،
جاراھەتلەر قىلۇر جانۇ - يۈرەكنى.
.....
ئىكەنسەن هىممىتىڭ يوق پەس تەبىئەت،
ئۈزۈكنى قىلماغىل شاھلىققا نىسبەت.
بولور ئالى هىممەت پادىشالار،
ئانىڭ ئىشكىدە بولغاي گادالار.

بىز يۇقۇرقى مىسرالاردا سۈرەتلەنگەن هومايۇننىڭ ۋۇجۇدىدىن فېيۇدالىزىمنىڭ قارا نىيەت، تەلۈە، يالغان خەلقپەرۋەر هاكىم - ئەمەلدارلىرىنىڭ چىرىك تەبىئىنى، خۇنۇك قىياپىتىنى ئېنىق كۆرگەندەك بولىمىز. شائىر هومايۇندىن ئىبارەت بۇ سىمۋۇلىستىك ئوبراز ئارقىلىق فېئۇدال خان - ئەمەلدارلارنىڭ ئەپتى - بەشىرىسىنى دەل جايىدا ئېچىپ تاشلايدۇ. ئارقىدىنلا ئەينى دەۋردىكى هەشەمپەرەس خوشامەتچى فېودال تۆرىلەر - نىڭ مەنپەئىتى قىياپىتىنى تاۋۇس ۋە شاتۇتمىنىڭ تەبىئى ئالاھىدىلىكلىرىگە تەدبىق قىلىپ ئوبرازلاشتۇرۇپ، باي تەسەۋۋۇر - نىڭ يارىدىمى بىلەن ئۇلارنىڭ شەرمەندىسىنى چىقىرىدۇ. مەسىلەن، هەشەمەتخور، ياسانچۇق تاۋۇسنى:

لىباسىغا بولماغىل مەغرۇر چەندان،
كىيەر ئەگىنىگە فەخر ئەتكۈچى نادان.
.....
دىدىڭ، ئالتۇن ئەلەم، سەن قۇيرۇغۇڭنى،
قايۇ قۇش تۇتقۇسىدۇر بۇيرۇغۇڭنى.
ئەمەس ئالتۇن ئەلەم، زەررىن سۈپۈرگى،
تامىدۇر نىلۇفەر ئۈزرە تۇفۇرگى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

دەپ ئەيىپلىسە، ھەمىشە خۇجايىنى تەكرارلىغان سوزلەرنى قارىسىغا يادلاپ يۇرۇش ئارقىلىق جېنىنى باقىدىغان دورۇمچۇق قۇش شاتۇتنى:

ئاجايىب خۇدپسەند، خۇد ناماسەن،
ئەمەس شاتۇتى بەس خۇدبىن گاداسەن.
قاچان ئاقىل كىشى ئوزىن ئۇرار لاف،
قىلۇرمۇ تالىبى ھەق ئوزىنى ساف.

دەپ دۇمبالايدۇ.

دىمەك، شائىر بۇلبۇلنىڭ رەددىيەسىدىن پايدىلىنىپ، پۇخرالارنى قاقتى-سوقتى قىلىش، ئېزىش ھىساۋىغا مال-مۇلۇك توپلاپ ئەيشى-ئىشرەتلىك تۇرمۇش كوچۇرىدىغان فېئودال باي-پۇمپىشكىلارنى، ھوكۇمران گورۇھنىڭ سادىق مالىيە بولغان ئىككى يۇزلىمىچى خۇشامەتچىلەرنى، شەخسىي نەپسى ئۈچۈن ۋىجدانىنى سېتىشتىن يانمايدىغان رەزىل ساراي مەدھىيىچىلىرىنى تىتىپ تاشلايدۇ، ئۇلار ئۇستىدىن قاتتىق مەسخىرە بىلەن كۈلىدۇ.

ئۇنىڭغا ئۇلاپلا بۇلبۇلنىڭ، كەپتەر، قۇمرى، سوپى-سوپەياك، ھوپۇپ قاتارلىق قۇشلار بىلەن بولغان مۇنازىرىسىنى ئايرىم-ئايرىم ئىپىزوتلار ئارقىلىق تەسۋىرلەپ، بۇ ئارقىلىق فېئودال خان، ئەمىرالارنىڭ خەلقنى ئېزىشىدىكى قولچومغى بولغان ۋىجدانسىز مەھەللى بەگ، توردىلەرگە، چۈپۈرەندە مالايلارغا خەنجەردەك ئوتكۇر تىل ۋاستىسى بىلەن ئەجەللىك پەشۋا بېرىدۇ. مەسىلەن:

دىدى بۇلبۇل كەبكىنى: ئەي قىزىل كوز،
كىشى كوب سوزلىسە يالغان بولۇر سوز.

.....

ئوزۇڭ كوب يورغۇلاپ دايىم يۇرۇرسەن،
تىلەپ نەفسىڭ دايىما ئاھ ئۇرۇرسەن.

دىگەن مىسرالاردا، سىمۋولىستىك ئوبراز كەپتەر ئارقىلىق پۇل ئۇچۇن ئاتا - ئانىسىنىمۇ سېتىۋېتىشتىن يانمايدىغان فېودالىزىم غالچىلىرىنى نەپرەت بىلەن ئېيىپلايدۇ.

يىغىپ ئېيتقاندا، بۇلبۇلنىڭ 8 دانە قۇش بىلەن ئېلىپ بارغان مۇنازىرىسى ماھىيەتتە شائىرنىڭ ئەكسىيەتچى ھوكۇمران گۇرۇھ ۋەكىللىرىگە ئاشكارا ئۇرۇش ئېلان قىلىشى بولۇپ، ئۇنىڭدا خەلقنىڭ دۇشمەنگە قارشى ھارماي - تالماي كۇرەش قىلىدىغان مەردانە ئىرادىسى يېلىنجاپ تۇرىدۇ.

شەرقنىڭ ئۇلۇغ شائىرى ناۋايى: "يامان ئادەمدىن ياخشىلىق كۇتۇش ھايۋاننىڭ مۇڭگۇزىگە گۇل تېرىپ ئۇندۇرىمەن دىگەن بىلەن باراۋەر"، دەپ ئوتتۇرىغا قويغان ئىدى. شائىر موللا ئەلەم شەھيارىمۇ ئوزىنىڭ بىۋاستە سەرگۇزەشتىسى ئارقىلىق يامان ئادەملەردىن (ئەزگۇچىلەردىن) ئاددى ئەمگەكچىلەرگە بالايى - ئاپەت كەلسە كېلىدۇكى، ھەرگىز پايدا يەتمەيدۇ، دىگەن ئىلغار قارىشىنى سىمۋولىستىك ئوبراز بۇلبۇلنىڭ توۋەنكى تەسۋىرى ئارقىلىق ئېنىق ئىپادىلىدى:

كىزىپ ۋادىنى بۇلبۇل سەيرە قىلدى،
بۇ ۋادى قۇشلارنىڭ سىرىنى بىلدى.

.....

كى بۇلبۇل دەردىغە تابمىدى مونىس،
بۇ يەردە يوق ئىكەن ھەم دەرت ھەم جىنىس.

ئەمدى ئاساسلىق ئوبراز بۇلبۇلنىڭ ئاخىرقى پاجىئەسىگە

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

كەلسەك، ئۇ بۇلبۇلنىڭ ھەققانىيەت يولىدا خىيىم ـ خەتەردىن قورقماي‌دىغان ئىسىل پەزىلىتىگە ھېچقانداق نۇقسان يەتكۈزەلمەيدۇ. چۈنكى، بۇلبۇل سەككىز قۇشتىن (يەنى ئەزگۈچى يۇقۇرى قاتلام گۈروھتىن) ئۆزۈل ـ كېسىل چىگرا ئاجرىتىپ، قىزىل گۈل ۋەسلىگە (يەنى ئەركىنلىك ۋە سائادەتكە) يېتىش مەقسىدى بىلەن ئۆزلۈكسىز تىرىشىۋاتقاندا يەنە بەختسىزلىككە ئۇچرايدۇ، ساتقىن، خىيانەتچى ئەمىرالارنىڭ يەنە بىر تېپى بولغان بىر «مەرد جاھانى»نىڭ قەپەزگە سولاپ ئازاپلىشى نەتىجىسىدە ئېچىنىشلىق ھالاك بولىدۇ.

مانا بۇ، ئۇلۇغ غايە يولىدا ئاداقتى تىنىغىچە قەيسىرانە كۈرەش قىلغان باھادىر پەھلىۋاننىڭ تەسىرلىك قارشىلىق كۆرسىتىش روھى بولۇپ، ئۇنىڭدا ئوچمەس قىساس يالقۇنى لاۋۇلداپ تۇرىدۇ.

3. شائىر داستاندا ئېزىلگۈچى خەلقلەرنىڭ ھەرقانداق قىيىن شارائىتلارغا دۇچ كەلگەندىمۇ ئۆزىنىڭ ئار ـ نومۇسىنى، ۋىجدانىنى پاك ساقلايدىغان گۈزەل ئەخلاقى ـ پەزىلىتىنى سىمۋولاشتۇرۇش ئوبراز قىزىلگۈلگە تايىنىپ روشەن ئىپادىلەپ بەردى.

مەسىلەن، بۇلبۇل، تىكەندىن رەشك ئەيلەپ قايتىپ كەتكەندە جۇدالىقتا قالغان گۈل ئوز ھىسسىياتىنى:

كى ئەي باد سابا خوش كەلدىڭ ئەي يار،
ساڭا فاش ئەيلەيىن ھەر نەۋئى ئەسرار.
ماڭا بۇلبۇل نېچە كۈن بولدى ھەمدەم،
ۋىسالىمنى قىلىب دەردىگە مەرھەم.
نە بولدى بىلمادىم كەتتى قاشىمدىن،
فىراقى كەتمەدى ھەرگىز باشىمدىن.

دىگەن يالقۇنلۇق سوزلىرى بىلەن ئىپادىلەيدۇ.
داستاندا گۈلنىڭ تىلىدىن بېرىلگەن توۋەندىكى غەزەلمۇ يۇقارقى قاراشلىرىمىزنىڭ روشەن دەللىلىدۇر:

دىدى: بۇلبۇل بۇ كۆڭلۈم مېھرىبانى،
مۇھەببەت گۈلشەنىنىڭ كامرانى.
بۇ گۈلشەن سەنسىزىن زىندان غەمدۇر،
ماڭا بەرگىل كىلىب غەمدىن ئامانى.

چىمەننى سەير ئېتىب ھەرگىز جاھاندا،
تاپالمايسەن مېنىڭدەك دىلرەبانى.
نە قىلسۇن ئىككى ئالەم راھەتىنى،
كىشى ياردىدىن ئايرىلغان زامانى.....

4

ھەرقانداق بىر ئەسەرنىڭ، بولۇپمۇ ئىپىك شېئىرلارنىڭ يۇقۇرى ئىدىيىۋىلىكىگە، يۇكسەك بەدىئى جەلب قىلىش كۈچىگە باي بولۇش - بولماسلىقى يازغۇچىنىڭ دۇنيا قارىشىنىڭ ئىلغار بولۇش - بولماسلىقىغا، خىلمۇ - خىل ئىپادىلەش ئۇسۇللىرىدىن ئۇنۇملۇك پايدىلىنىپ مول تەسەۋۋۇر ۋە ئوبرازلىق تەپەككۇر شەكلى ئارقىلىق كونكرېت پېرسۇناژلار ئوبرازىنى يارىتىش - يارىتالماسلىقىغا زىچ مۇناسىۋەتلىكتۇر.

شائىر موللا ئەلەم شەھيارى ئۇزىنىڭ «گۈل ۋە بۇلبۇل» داستانىدا خىلمۇ - خىل بەدىئى ئىپادىلەش ۋاستىلىرىدىن ماھىرانە پايدىلىنىپ، ئۇزى ئىپادىلىمەكچى بولغان چوڭقۇر ئىجتىمائى مەزمۇننى يېغىنچاق، يارقىن، ئوبرازلىق ئەكس ئەتتۈردى. شا-

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ئىرنىڭ بۇ جەھەتتىكى ماھارىتى توۋەندىكى 4 نۇقتىدا ئېنىق كۆرىلىدۇ:

1. شائىر داستاندا ئۇيغۇر خەلق ئىغىز ئەدەبىياتى بايلىغىنىڭ مول غەزىنىسىدىن كەڭ تۇرده پايدىلىنىپ، ئۇنى ئۆزىنىڭ لىرىك ھېسسىياتىنى ئىپادىلەشتىكى بەدىئى بۇلاقتىن ئايلاندۇرغان. بولۇپمۇ «گۈل ۋە بۇلبۇل» داستانى تىل، ئۇسلۇپ، ۋەقەلىك يېقىدىن ئالغاندا خەلق چوچەكلىرىگە خاس ھېكايىلەش ئالاھىدىلىگىگە ئىگە. سيوژېتلارنىڭ تەشكىللىنىشى، مەنزىرە تەسۋىرلىرىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى، قۇشلارنىڭ كەسكىن بەس-مۇنازىرىلىرىدە قەدىمى ئۇيغۇر خەلق داستانچىلىغىنىڭ، قوشاق، ماقال-تەمسىللىرىنىڭ پۇرىغى خېلىلا كۈچلۈك.

مەسىلەن:

نە قىلسۇن ئېككى ئالەم راھەتىنى،
كىشى ياردىن ئايرىلغان زامانى.
.....
يامانلار سوھبەتىدە بولما ھەرگىز،
ئۇلارنىڭ سوھبەتىدۇر فىتنە-ئەگىز.
.....
قەدىمى دۇركى گۈل بىرلە تىكانسىز،
باھارى بولماغاي ھەرگىز خازانسىز.

دىگەن مىسرالار يۇقۇرقى قاراشلىرىمىزنىڭ روشەن دەلىلىدۇر. نەقىل كەلتۈرۈلگەن ئاشۇ بەيىتلەرنى خەلقىمىز ئاڭسىدا ئۇزۇندىن بېرى ياشاپ كېلىۋاتقان ماقال-تەمسىللەرنىڭ ئېككىنچى بىر خىل ۋارىيانتى دەپ ئاتاشىمۇ مۇمكىن. بۇ شائىرنىڭ ئەينى دەۋردىكى خەلق فولكلورىنى ئىجادى ئۇگىنىپ، ئۇنىڭدىن مول ئوزۇق ئالغانلىغىنى ئىسپاتلاپ بېرىدۇ.

2. داستاننىڭ سىيۇژېتى ئىخچام، ھەرىكەتچان، ئىدىيىۋى مەزمۇنى ئېنىق، قۇرۇلمىسى پۇختا، ئوبرازلىرى جانلىق، تەسىرلىك بولۇپ، ئوقۇغان كىشىگە كۇچلۇك ھوزۇر بەخش ئېتىدۇ.

تىل خۇسۇسىيىتى جەھەتتىن ئالغاندا، داستان ئەينى دەۋردىكى چۇشىنىشلىك، راۋان، ئاممىباپ ئەدىبى تىل ئاساسىدا ئىشلەنگەنلىگى سەۋەپلىك كىشىدە يارقىن ھاياجانلىق تەسىرات قوزغىيالايدۇ. ئۇ، گۇزەل شېىرى ھىسسىياتقا، ئاھاڭدارلىققا ئىگە، ئوقۇشقىمۇ ئەپلىك، ئاسان ئەستە قالدۇرغىلى بولىدۇ.

مەسىلەن:

جافاسىدىن قاچىب ئاشىق بولۇرمۇ؟
مۇھەببەت يولىدا سادىق بولۇرمۇ؟
قاچان ئاشق جافادىن قاچغۇسىدۇر،
جافا، قۇفلى ۋافانىڭ ئاچقۇسىدۇر.

دىگەنلەردەك.

3. شائىر ئوبرازلىق ئىپادىلەش شەكىللىرىنىڭ بىرسى بولغان سىمۋول ئۇسۇلىدىن جانلىق پايدىلىنىپ، رۇشەن ئىدىيىۋىلىك ۋە بەدىىلىككە ئىگە بولغان بىر تۇركۇم سىمۋولىستىك ئوبرازلارنى ئۇتۇغلۇق ياراتتى.

سىمۋوللاشتۇرۇش ئۇسۇلى ئىستىلىستىك ۋاستىلەر ئىچىدىكى مۇھىم بىر ئۇسۇل بولۇپ، ئاپتور — بۇ ئۇسۇلنى قوللانغاندا وزى ئىپادىلىمەكچى بولغان شەيئىنىڭ نامىنى توغرىدىن - توغرا ئوتتۇرىغا قويماي، شۇ شەيئى بىلەن قويۇق مۇناسىۋىتى بولمىغان باشقا بىر شەيئىنى سۇرەتلەش ئارقىلىق ئۇنىڭ مەنىۋى قىياپىتىنى، ئوبرازىنى ئېچىپ بېرىدۇ. بۇنىڭ بىلەن كىتاپخانىلارنىڭ كۇچلۇك ھاياجېنىنى ۋە تەپەككۇرىنى قوزغاپ، ئوز ئەسىرىنىڭ جەلپ قىلىش قۇۋۋىتىنى ئاشۇرالايدۇ.

شائىر موللا ئەلەم شەھيارى ئوز داستانىدا ئىپادىلىمەكچى

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

بولغان تەرەققىپەرۋەر، خەلقچىل ئىدىيىنى كونكرىت سىمۋول خاراكتىرلىق شەيئىلەرگە تايىنىپ ئىپادىلىدى.

مەسىلەن، ساباۋ، بۇلبۇل، گۈل ۋە ھومايۇن، تاۋۇس، شاتۇتى..... قاتارلىق مەۋجۇداتلارنى سىمۋول سۈپىتىدە قوبۇل قىلىپ، ئۇزى ئەكس ئەتتۈرمەكچى بولغان شەيئىلەرنىڭ تۈپ ماھىيەتكە ئىگە بەلگىلىك مەنىلىرىنى ئوبرازلىق چۈشەندۈردى.

4. جانلاندۇرۇش ئۇسۇلىنى قوللىنىپ سىمۋول سۈپىتىدە قۇبۇل قىلىنغان شەيئىلەرنىڭ ئىجتىمائى قىممىتىنى، مەنىۋى قىياپىتىنى يەنىمۇ بىر پەللە يۇكسەكلىككە كوتىرىپ، ئۇلارنى بەئەينى تىرىك ئادەمدەك جانلىق سۈرەتلىدى. داستاننى ئوقۇغان ۋاقتىمىزدا ساباۋ،بۇلبۇل،قىزىلگۈل ۋە ھومايۇن، تاۋۇس،شاتۇتى..... ھوپۇپ قاتارلىقلار بىزنىڭ كوز ئالدىمىزدا ئادەمگە خاس خۇسۇسىيەتلەر بىلەن گەۋدىلىنىدۇ. ئوزئارا تالاش ـ تارتىش قىلىشىدۇ، مۇڭغا چوكىدۇ، غەزەپلىنىدۇ، سويىنىدۇ.....

داستان ئوزىنىڭ رىيال ئەھمىيىتى، بەدىئى سۈپەتلەش ئىلھىمىنتلىرىغا باي بولۇشى بىلەن كىلاسسىك ئەدەبى مىراسلىرىمىز گۈلزارلىغىدا كوركەم ئىچىلغان توزىماس بىر دەستە قىزىلگۈلدەك جىلۋىلىنىپ تۇرىدۇ.

ساباۋ بۇلبۇلغا قىزىلگۈلنىڭ تەئرىپىنى قىلغانى

ئەگەرچە ھەسرىگاھى سايرار ئىدى،
ساباۋ ئول مەجلىس ئىچرە ھازىر ئىدى.
ساباۋ كوردىكى بۇلبۇل بۇ مەھەلدە،
مۇھەببەتتە دەم ئۇردى بۇ غەزەلدە.
دىدى: ئەي بۇلبۇل مەھزۇن مەھجۇر،

سېنىڭ ئاتىڭ ئېرۇر ئالەمدە مەشھۇر.
بېرىپ گۈللەرگە كۆڭلۈڭ لال بولما،
يامان - ياخشى قاشىندە خار بولما.
مۇھىبلەر ئاراسىدە بىر مۇھىب بار،
گەدايى ئول قىلۇر بولساڭ گىرىفتار.
ئاتى ئېرۇر قىزىلگۈل ئول چىمەندە،
سىپاتىنى قىلۇرلەر ئەنجۇمەندە.
يۈزىنىڭ رەڭگى ئانىڭ ئاتەشىندۇر،
لاتاپەت ئىچرە ھەدىسىز نازەنىندۇر.
دىدى: ئول خۇش قەدۇ خۇشرۇي ئەسرۇ،
چىچەكلەر ئىچرەدۇر خۇشبۇي ئەسرۇ.
بېرۇر راھەتىدىن جانغا گۈلابى،
داۋايى دەرت ئېرۇر ئانىڭ گۈلابى.
ۋىسال ئەھلىغە گەر بولسا مۇيەسسەر،
بولۇر ئانىڭ دىماغى بەس مۇئەتتەر.
ئانىڭ بويىدىن ئەي بۇلبۇل ئىشتكىل،
شەكۇ - شۇبھە بۇ سوزدە يوقتۇر بىلگىل.
يىل ئايلانسا يىتىشسە مەۋسۇمى گۈل،
يىگىتلەر گۈل تۇپەيلىدىن ئېرۇر قۇل.
گۈلۇستان ئىچرە ھەر كۇن بېرۇ - بەرنا،
تەئەججۇپ بىرلە ئەيلەرلەر تاماشا.
كورۇرلەر گۈلنى گاھى زەۋق بىرلە،
ئۇزەرلەر سانچماقغا شەۋق بىرلە.
بۇ سوزلەردىن بۇدۇر مەقسۇد بۇلبۇل،
كى ئالەم ئەھلىدۇرلەر ئاشىق گۈل.
ئەمەستۇر گۈل بۇلەرگە ھىچ مايىل،
قىلۇر ئەكسەر يۈزىگە پەردە ھايىل.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

تىلەر ئول ھەم ئوزنگە يار دايىم،
كى بولساڭلار ئىكاۋلەن يار دايىم.
ساباغا ئەيدى ئول دەم بۇلبۇل زار:
بۇ يەڭلىغ گۇل ماڭا بولغاي قاچان يار؟
جاۋاپ ئەيدى سابا بۇلبۇلغا ئول دەم:
بۇ مەنىدىن ئوزۇڭنى قىلما پەر غەم.
ئىشتىپتۇر سېنىڭ ئاتىڭنى ئول گۇل،
ھەمىشە ياد ئېتەر ئەي خەستە بۇلبۇل.
فىراقىڭدە بولۇپتۇر سىنەسى چاك،
سېنىڭ ئىشقىڭ قىلىپدۇر زار غەمناك.
غەم ـ ئەندۇھ، مېھنەت ئەتكەچ ئەسرۇ،
بولۇپتۇر باغرى ئانىڭ كى سەربىغ سۇ.
ئىشتىتى بۇلبۇل ئەرسە بۇ ھىكايەت،
ئاڭا گۇل ئىشقىدىن يەتتى سەرايەت.
فىراق ئوتىغا ئول دەم كويدى بۇلبۇل،
بولۇپتۇر بۇ سەۋەپتىن رەڭگى چۇن گۇل.
ئۇزىن گۇل ئىشقىدا كورگەچ گىرىفتار،
تەزەررۇ بىرلە قىلدى نالەئى زار.

غەزىلى بۇلبۇل

جامالىڭ ۋەسپىنى بىسىيار ئەي گۇل،
ئىشتىتىم ئەرسە بولدۇم زار بۇلبۇل.
جامالىڭدىن مەن بىچارە مەھرۇم،
ساڭا مەھرەم تۇرار ئەغيار ئەي گۇل.
تەرەھھۇم ئەيلەگىل زىنھار ـ زىنھار،
مېنى قىلمە جاپاگە خار ئەي گۇل.
كىشى يوقتۇر سېنىڭ ئىشقىڭدا مەندەك،
غەرىبۇ، بىكەسۇ، ئەفكار ئەي گۇل.

ساباگۈل قاشىغا بارغانى

ساباچۈن گۈل ھەرىمغا ئۇلاشتى،
جاھان ئارا جامالىغا يېتۈشتى.
دىدى: ئەي گۈل كىزىپ كەلدىم جاھاننى،
تانىپ دۇنيادا ياخشى ۋە ياماننى.
بار ئېردى دەھر ئارا بىر مۇرغىزارى،
چىمەن زارۇ ئەجايىپ لالە زارى.
يېتۈشتۈم ئەرسە ناگاھ بىر گۈزەرغە،
ئەجايىب بىر نېمەرسە كەلدى كوزغە.
ياسىمەن بىرلە بىنەفشە بار سۇنبۇل،
بۇلەرغە زار ئىكەن بىچارە بۇلبۇل.
تەئەججۇپ قىلدىمۇ تۇردۇم زامانى،
بىناگاھ باشلادى بۇلبۇل فىغانى.
قاشىغا بارىدىمۇ ئەيدىمكى: بۇلبۇل،
ساڭا لايىق ئەمەس نەسرىن سۇنبۇل.
گۈلى سەۋسەن بۇلەر يەڭلىغ مۇھىب ھەم،
كىرا قىلماس بۇلار ئۇچۇن ھەمە غەم.
سېنى تەئرىف قىلدىم ئول چىمەندە،
بايان ئەتتىم سىفاتىڭ ئەنجۇمەندە.
سېنىڭ ئىشقىڭدا بولدى زار بۇلبۇل،
ئوزىگە ۋەرد ئىتتىب ئېيتۇر: گۈل-گۈل!
بۇ سوزدىن گۈل ئېچىلدى بولدى خەندان،
نەشاتۇ ئەيش ئېتەرگە باغۇ-بوستان.
ساباتاپتى مەھەلنى: ئەيدى: ئەي گۈل،
ساڭا شېبر يىبارىدى خەستە بۇلبۇل.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

كى گۈل خەندان بولۇب بى تەھەممۇل،
غېرىب لۇتفى بىلە ئېيتۇركى: قۇل - قۇل.
تۇزۇب نەغمە بىلە سەۋت ئەھەلنى،
سابا ئالدىدە قويدى بۇ غەزەلنى.
بولۇب تەئسىر گۈلغا بۇ غەزەلدىن،
كى بىتدى شېئر بۇلبۇلغا ھەۋەسدىن.

گۈل بۇلبۇلغا ئېيتقانى

ئايا بۇلبۇل تىلەر بولساڭ ۋىسالىم،
سۇغارغىل كوز ياشىڭ بىرلە نىھالىم.
يىراقدىن قىلماغىل سەن ئىشق بازى،
ياۋۇق كەلغىل كورار بولساڭ جامالىم.
ساڭا مەئلۇم بولماس ئاندا تۇرۇب،
مېنىڭ مۇنداغلىغىم، ھوسنۇ - جامالىم.
ئۇزۇڭنى قىلما زار ھەم مېنى سەن،
كى ھەددىن ئاشتى ئەي بۇلبۇل مەجالىم.
جاھان ئىچرە گىرىفتارىم تولادۇر،
ۋەلى تۇشتى ساڭا مېھىر خىيالىم.

گۈل سابانى يىمبارىب، بۇلبۇلنى كەلتۇرغانى

گۈل ھەمرا يىبارىدى ئول سابانى،
ئالىب كەل دەپ گەدايى بى ناۋانى.
بەلى ئىشق ئىچرە ئاشىق بولسا سادىق،
بولۇر مەئشۇق ئاشىق ھەم مۇۋاپىق.
سابا گۈل شېئرىنى بۇنياد قىلدى،

ئىشتتى بۇلبۇلى فەريات قىلدى.
تۇتاشتى ئوت ئىچىگە بى ناۋانىڭ،
باشىن قويدى ئاياغىغا سابانىڭ.
دىدى: ئەي مەھرەمى راز نىھانىم،
يىتۇشدى چىقغالى بۇ خەستە جانىم.
مېنىڭ دادىمغە ئەمدى ئەيلە دەرمان،
گەر ئولسەم قالماغاي ئىچىمدە ئارمان.
سابا ئەيدىكى: ئەي دىل خەستە بۇلبۇل،
سېنى كەلسۇن دىدى قاشىمغا ئول گۇل.
سۇيۇندى بۇلبۇلۇ پەرۋاز قىلدى،
بارۇردە بۇ غەزەلنى ئاغاز قىلدى.

غەزىلى بۇلبۇل

بى‌ھەمدۇللا ئەگەرچە زار بولدۇم،
مۇھەببەتدىن رەئول يار بولدۇم.
قىزىلگۇل فۇرقەتىدە زار، ناچار،
تاڭ ئاتقۇنچە كىچە بىدار بولدۇم.
مېنى بىچارەئى مەھزۇنى مىسكىن،
غەمۇ ـ دەردۇ بالاغا بار بولدۇم.

بۇلبۇل گۇلغا يىتۇشغانى

چۇ بۇلبۇل گۇل دىيارىغا ئولاشتى،
تەنۇ جانىغا باشتىن ئوت تۇتاشتى.
كېلىپ كوردى گۇلۇستان ئىچرە بۇلبۇل،
كورۇب بۇلبۇلنى گۇل، ئاچىلدى گۇل ـ گۇل.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

دىدى بۇلبۇل ئۇشول دەم: شۇكرى لىللاھ،
كى بولدۇم گۇلۇستانىم بىرلە ھەمرا.
خىيال ئەتتى قۇتۇلدۇم دەپ بالادىن،
غەمۇ، زولم ـ سىتەمدىن ھەم جاپادىن.
نە بىلسۇن ئاندە ئولكىم يۇز جاپا بار،
بەتەھسىس ئولكى گۇلدۇر، ھەمدەمى خار.
گۇلۇستان ئىچرە ناگاھ كىردى بۇلبۇل،
تىكان بىرلە ئىكاۋلەن ئولتۇرۇپ گۇل.
تىكاننىڭ دەردىغە بىچارە بولدى،
باشىنى ئالدىيۇ، ئاۋارە بولدى.
نىچە كۇن گۇلدىن ئول بىگانە بولدى،
چىنان ئىشق ئەھلىغە ئەفسانە بولدى.
يەنە بىر كۇشەنى كاشانە قىلدى،
ئوزىنى غەم بىلە ھەمخانە قىلدى.

بۇلبۇل تىكاندىن رەشىك ئەتكەنى

بولۇپ رىشكىن تىكاندىن بۇلبۇل زار،
بۇ يەردىن كەتتى، تابتى جانى ئازار.
نىچە كۇن كەتتى بۇلبۇل گۇل قاشىدىن،
توكۇبان دۇررە مارجان كوز ياشىدىن.
ئۇچۇب بۇلبۇل نىچا كۇن قىلدى پەرۋاز،
كويۇب ھىجىر ئوتىغا بىر نەۋئ ئاۋاز.
جاھاننىڭ چەرخ ئۇرۇب كەزدى نىچە تۇن،
ئەدەسز دەرد ئىلە ھەدسز چىكىب ئۇن،
نىچە كۇنلەر يۇرۇب بۇلبۇل قىلىب تەير،
چىمەنزار جاھان ئىچرە قىلىب سەير.

بىناگاه يەتتى بۇلبۇل بىر چىمەنگا،
كىلىپ تۇشتى گۈلۈستانۇ سەمەنگا.
كۆرار ناگاه چىمەننى بۇلبۇل زارە،
گۈلى قەھقەھ ئاچىلىپ تۇرغە گۈلزارە
ئەجايىپ بىر چىمەندۇر لالەزارى،
ئاچىلىپ رەڭ-بەرەڭ گۈل سەد ھەزارى.
نازاكەت گۈللەرۇ ئىشقى پىچەكلەر،
گۈل زىبالەرۇ رەڭ-رەڭ چىچەكلەر.
گۈل رەئنايۇ سەۋسەن بىرلە رەيھان،
گۈل رەئنايۇ ئابباس بىرلە چەندان.
گۈلۈستان ئەرەمدەك بۇلبۇل زار،
دىگەيسەن باغ جەننەت تۇرغە گۈلزار.
مۇنىڭدەكدۇر گەر ئولسا باغ جەننەت،
باھارى دۇركى يوقتۇر ئاڭا زەخمەت.
چىمەن ئىچرە كىرىپ سايراردى بۇلبۇل،
چىمەندە گۈللەر ئىچرە تۇشتى غۇل-غۇل.
تاماشا قىلدى بۇلبۇل بىر گۈلۈستان،
چىمەننىڭ سەھىندۇر چەرخ چۇن گەردان.
كۆرۈب گۈللەرنى بۇلبۇل قىلدى پەرياد،
گۈلۈستان ئەرەمنى ئەيلەدى ياد.
گۈل قەھقەھغە بۇلبۇل بولدى شەيدا،
كۆلۈب قەھقەھ كەرەشمە قىلدى پەيدا.
جامالىن كورسۈتۈبان قىلدى جىلۋە،
غىرىب بۇلبۇلغا يۇزمىڭ ناز ئىشۋە.
لەب غۇنچە ئاچىلىپ كۈلسە قەھقەھ،
بۇ بائىسدىن دىدىلار: گۈل قەھقەھ.
دىدى، بۇلبۇل كوزىدىن ئاقۇزۇب ياش،

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

گۈل قەھقەھ ئاياغىغا قۇيۇپ باش:
— سورۇپ ھالىمنى رەھىم ئەت، قىلمە كوب ناز،
ۋەلى نازىڭا جان بەرسەم تەقى ئاز.
ماڭا سەن بولماساڭ جانىم كېرەكمەس،
سېنىڭ دەۋرى گۈلشەن كويۇڭ ماڭا بەس.
مېنىڭ كوڭۈل خوشۇم سەن-سەن چىمەنده،
جامالىڭ راھەت، ئارام جانۇ-تەنده.

سابا قىزىلگۈلنىڭ قاشىغا كەلگەنىنىڭ بايانى بۇ تۇرۇر

يېتىپ كەلدى سابا ۋەقتى سەھەردە،
قىزىلگۈل قاشىده تۇردى نەزەردە.
كوتەردى گۈل يۈزىدىن پەردەسىنى،
يىبارىدى ھەر تەرەپقە رەققەسىنى.
ئاچىلدى گۈل فەرەھناك ئولدى ئولدەم،
جامالى بىرلە گۈلشەن بولدى خۇررەم.
سابانى كوردى، گۈل ئالدىده تۇرمىش،
ئەدەبدىن گۈل ئاياغىغە باش ئۇرمىش.
دىدى گۈل: ئەي سابا سەن قايدا ئېردىڭ؟
نىچە كۈندۇز يۇقالدىڭ، ئەمدى كەلدىڭ؟
سابا ئەيدى: يۇرۇپ ئالەمنى كەزدىم،
مۇھبلەرگە مۇھەببەت قەندىن ئەزدىم.
يۇرۇردۇم باغ ئارا گەر بولسا گۈلزار،
ئاچىب پەردە قىلىب گۈللەرنى بىدار.
تاۋازۇدۇ بىرلە گۈل ئالدىده تۇردى،
ئەدەب بىرلە سابا بۇلبۇلنى سوردى:

گۈلۈستان ئەھلىنىڭ سەن پادىشاھى،
جاھاننىڭ گۈللەرى ساڭا سىپاھى.
ئايا گۈللەر ئارا ساھىب جامالىم،
جاھان باغى ئارا نازۇك نىھالىم.
ئايا گۈللەر شاھى سەن ئەي قىزىلگۈل،
قېنى ئۇل ئاشىقىڭ بىچارە بۇلبۇل؟
قېنى ئۇل بۇلبۇل مسكىن ناۋايىڭ؟
يۇزۇڭگا زار بولغان بى ناۋايىڭ؟
جامالىڭگا ئاجايىب ئاشىق ئېردى،
مۇھەببەت ئىچرە يار سادىق ئېردى.
قېنى ئۇل بۇلبۇل سەرگىشتە ئاشىق؟
سېنىڭ ئىشقىڭا بولغان خەستە ئاشىق؟
خوب ئەردى بولسا ئۇل بۇلبۇل قاشىڭدا،
ھەمىشە سايەبان ئېردى باشىڭدا.
خوش ئەلھان بۇلبۇلۇڭ كەتمىش قاشىڭدىن،
كېتىبدۇر شان ئىلە شەۋكەت باشىڭدىن.
مەگەر بىلمەم تىكاندىن يەتتى زەخمەت،
ۋە يا سەن قىلدىڭ ئاڭا جەۋرى مېھنەت.

گۈل ساباغا ئەھۋالىنى ئېيتقانى

دىدى گۈل: ئەي سابا ھالىمنى ئېيتاي،
تۇمەنمىڭ دەرد ئىلە نالىمنى ئېيتاي.
مېنىڭ ئىچىمدە يۇزمىڭ دەرد ـ غەم بار،
غەمسىم ئېيتۇرغا مەندە يوقتۇر غەمخار.
ئىشتىكىل، ئەي سابا بىردەم، سوزۇمنى،
كى قىلسام پارە ـ پارە مەن ئوزۇمنى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

كى ئەي باد سابا خوش كەلدىڭ ئەي يار،
ماڭا فاش ئەيلەيىن ھەرنەۋئى ئەسرار.
ماڭا بۇلبۇل نېچە كۈن بولدى ھەمدەم،
ۋىسالىمنى قىلىب دەردىگە مەرھەم.
نە بولدى بىلمەدىم كەتتى قاشىمدىن،
فىراقى كەتمەدى ھەرگىز باشىمدىن.
دىدى گۇل: ئەي سابا تەڭرى ئۈچۈن بار،
كېتۈر بۇلبۇلنى سەن زىنھار-زىنھار.
ئەگەر تابساڭ سابا مەھزۇن قۇلۇمنى،
ئالىب كەل ھەمدەم ئەيلەب بۇلبۇلۇمنى.
دىدى گۇل: ئەي سابا ھەيھات-ھەيھات!
تاپىب بۇلبۇلنى كەلتۈرگىل ماڭا پات.
چۇ بۇلبۇل كەتكەلى ھالىم پەرىشان،
جۇدالىقدىن يۇراكىم تەبتەئى قان.
ساغىندىم ئەندەلىب بى ناۋانى،
تاپار ئارام كۆڭلۈم كورسەم ئانى.
بۇدۇر ھالىم مېنىڭ ئەي بەگ مەھرەم،
ماڭا قىل بۇلبۇلۇمنى يار ھەمدەم.

غەزىلى گۇل

دىدى: بۇلبۇل بۇ كۆڭلۈم مېھرىبانى،
مۇھەببەت گۇلشەنىنىڭ كامرانى.
بۇ گۇلشەن سەنسىزىن زىندان غەمدۇر،
ماڭا بەرگىل كىلىب غەمدىن ئامانى.
چىمەننى سەير ئېتىب ھەرگىز جاھاندە،
تاپالمايسەن مېنىڭدەك دىلرەبانى.

نه قىلسۇن ئىككى تالەم راھەتىنى،
كىشى ياردىن ئايرىلغان زەمانى.

سابا بۇلبۇل قاشىغا بارغانى

چىمەنده بار ئىدى بىر ياخشى سۇنبۇل،
قونۇب شاخىغه سايرار ئىردى بۇلبۇل.
سابا قاشىغا كەلدى دەۋرىن ئولاپ،
گاھى چەپ ئورگۇلۇب، گاھ راس ئويناپ.
يېتىب كەلدى سابا كوردى بى ناگاھ،
چىكەر بۇلبۇل فىغانۇ، نالەيۇ، ئاھ.
كورۇب بۇلبۇل ئانى بەگ سابا دەپ،
سابا بىرله كورۇشتى: مەرھەبا، دەپ.
سابا ئەيدىكى: ئەي شۇرىده بۇلبۇل،
ئالىب كەلغىل، دىدى ئول نازەنىن گۇل.
سالام ئەيدى ساڭا ئول نازەنىن گۇل،
كېلىب كورسۇن دىدى سەرگشته بۇلبۇل.
تۇتۇب گۇل ئىتەكىن قىلغىل ناۋا سەن،
بۇ يەڭلىغ يەرده بولما مۇبتىلا سەن.
ياماناڭلار سوھبەتىده بولما ھەرگىز،
ئۇلارنىڭ سوھبىتىدۇر فىتنە ـ ئەڭگىز.
ئىشىت، ناجىنس بىرله قىلما سوھبەت،
يىتەر ئاندىن ساڭا كوب رەنجۇ ـ مېھنەت.
ياماناڭلار سوھبەتىدىن تۇرما، قاچغىل،
ئۇلەرنىڭ سوھبەتىدۇر زەھرى قاتىل.
ئايا بۇلبۇل، بولۇر سوھبەت موئىسىر،
ياماندىن خۇي ئالۇر بۇ نەفسى كافىر.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

بارىب بول ياخشىلارنىڭ سوھبەتىدە،
تاپارسەن فەيز ئالارنىڭ سوھبەتىدە.
غەنىمەت بىل نەچە كۈن سوھبەتى گۈل،
يېتەرسەن مەخسىدىڭگە خەستە بۇلبۇل.
نەچە كۈن قىل قىزىلگۈل بىرلە سوھبەت،
ئالىب چەك بۇسەدىن فەيزى مۇھەببەت.
قىلىب سوھبەت قىزىلگۈل بۇسەسىدىن مەست،
فىغانىڭنى بەلەند قىل، قىلماغىل پەست.
ئانىڭ ئالدىدە يىغلاب سايراغاي سەن،
يۇرەكىڭ ئىشق ئوتىغا داغلاغاي سەن.
نە خوش سارمايدۇر ئاشىققا گىريە،
سەھەرلەر خوش ئىرۇر ھەم سوز سىنە.
سەھەر ۋەقتىدە ئاشىق بولسا بىدار،
تاپار دىلدارنى بولسا تەلەبكار.
ئەگەر ئاشىق كوزىدىن ئاقتى ياشى،
يېقىن بىل ۋەسىل نوشى، بولسا رايىشى.
بىلىڭ، ئاشىق كىشى ۋەقتى سەھەردە،
يېتەر مەقسۇدىغا ھەر چەشمە تەردە.
كوزىدىن ئىشق ئىلە گەر ئاققۇزۇر ياش،
ئەجەب يوق مەئشۇقە گەر بولسا يولداش.
سابا بۇلبۇلغا ئەيدى: بارىكالا!
بولۇبسەن يار ئەغيارىغا ھەمرا.

بۇلبۇل ساباغا ئېيتقانى

دىدى بولبۇل: ئايا ئەي مەھرەمى راز،
ماڭا بول ئەي سابا بىر يولى دەمساز.

كېلىب سەن ياردىن ئەي بەگ مەھرەم،
جاراھەتلىك يۈرەككە ئەيلە مەرھەم.
قۇلاغىڭ سال ئىشتغىل ئەرزۇ-ھالىم،
كويۇپ ئىشق ئوتىغا يوقتۇر مەجالىم.
خۇدا تەغدىرىغە باردۇرمۇ چارە،
بۇ فۇرقەت بىرلە باغرىم پارە-پارە.
ئىشىمدۇر چىمەندە نالە قىلماق،
يۈرەكىم چاك ئىتتىب پۈركالە قىلماق.
تىكانىنىڭ رەشكى قىلدى زار سەرسان،
ۋەگەر نە جانىم ئىچرە تەبتەئى قان.
نىچۈكدۇر بارماغىم گەر بولسا ئول خار،
جاراھەتلىك ياراغا يەتسە ئازار.
مېنىڭ ئۇچۇن زەمانى ئەيلەسەڭ سەير،
ساڭا سىرىمنى ئەيدىم، سەن ئەمەس غەير.
ئەددىسىز دەرددىن مەن بى ناۋامەن،
ۋىسالىدىن جۇدامەن بىر گادامەن.
مېنى سوردى دىگىل بۇلبۇل چىمەندە،
قالىبدۇر زار ئول بەيتۇلھەزەندە.
سابا بۇلبۇلغا ئەيدى دەردىن سوزىن،
تامام ھال زار ھەم نىزارىن.

سابا بۇلبۇلغا گۇل پىيامىنى ئېيتقانى

سابا تىغ زەبانىن ئەيلەدى تىز،
ئەسەلدەك، نوقلمەك ئەيلەب شەكەررىز.
سابا ناگاھ تىلىنى قىلدى گويا،
قىزىلگۇل دەردىنى ئەيلەركە ئەفشا.
شەكەردىن قىلدى گۇفتارىنى شىرىن،
دىدى بۇلبۇلغا گۇلىنىڭ دەرد ھالىن:

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

ئايا بۇلبۇل ئىشت چىندىن هىكايەت،
قىزىلگۇل نامەسىدىن بۇ رىۋايەت.
مېنى ساڭا ئالىب كەل دەپ يىبەردى،
ساڭا ئەرزۇ دىلىدىن نامە بەردى.
ئانىڭ ئەيتۇر سوزىنى ئەيتايىن مەن،
ئىشت، كوڭۈلنى مەھكەم ئەيلەگىن سەن.
كى دەيدۇ هەرزامان: ئەي بۇلبۇل زار،
كىتىب سەن، هىجرىڭا بولدۇم گىرىفتار.
ئايا بۇلبۇل، نەدەب كەتتىڭ قاشىمدىن،
كى تىنماي چەرخ ئۇرار ئىردىڭ باشىمدىن.
باشىمدىن ئورگۈلۈبان سايرار ئىردىڭ،
ئاياغىمغا تۇشۇبان يىغلار ئىردىڭ.
نىهالىمغا بېرىپ كوز ياشىدىن سۇ،
چىكىبان ئاهۇ ـ ناله بىرله يا "ياهۇ!"
تاپىب كوڭلۇم فەرەھ هەم نالەسىدىن،
جامالىم تازەدۇر پۇركالەسىدىن.
بۇ يەڭلىغ ئىيتادۇر گۇل سوزىن، ئىشت،
فىراق نالەسىن، مەزمۇنەسىن ئىشت.
فىراقىڭدىن قىلىبدۇر سىنەسىن چاك،
ساچىب قان هەر تەرەبغە مەستۇ ـ خاشاك.
كەل ئەي بۇلبۇل، فىغان قىل ئوتتى دۇنيا،
كى ئاشقلار نە يەردەدۇر چۇ مائۇا.
كى يۇز مۇنداق جاهانده ئاشيانىڭ،
توكۇب بىر ـ بىر تىكەننى ئۇستىگە داننىڭ.

بۇلبۇل چىمەندا كېلىب گۇلنى كورغانى

كى بۇلبۇلغا بولۇبدۇر ئوزگىچە هال،
كى سايرار ئاغزىدىن تامتىب بال.

ئۇچۇب سەھنە چىمەندە قىلدى پەرۋاز،
قىلىب جەۋلان ساباغا ئېيتغالى راز.
چىمەندە قىلدى جەۋلان بارلىغنى،
كى سايراب جان بېرىب جان بارلىغنى.
كوكۇل شىشەسىنى قىلدى شىكەستە،
مەن سەرگىشتە بولدۇم كوكلى خەستە.
چىمەن مەيدانىغا جان چەكتى بۇلبۇل،
كى سايرار دەرد ئىلە ياد ئىتىب گۇل.
ماكا بولمىش ئاجايىب تۇرفە ھالەت،
تۇرۇردە سەبر يوق، بارۇردە تاقەت.
قىزىلگۇلنىڭ تىكانى ياستانىبدۇر،
كى بۇلبۇل كەلسە سانچاي دەب تۇرۇبدۇر.
ئەگەر بارسام تىكان باغرىمغا سانجار،
كى تۇرسام گۇل فىراقى جانىم ئورتار.
توكۇب بۇلبۇل ساباغا كوز ياشىنى،
چىنان ئەرز ئەيلەدى ئىچى-تاشىنى.

بۇ غەزەلنى بۇلبۇل ئوقۇدى

فىراقىڭ بىرلە ئەي گۇل كويدى بۇ جان،
نېچۇك ھال ئەردى بولدۇم زار ھەيران.
ھەمىشە ئىشتىياقىڭ دەردى بىرلە،
كوكۇلدە سەبر يوق، ھىجرىڭدە سامان.
سېنىڭ يادىڭ بىلە شام-سەھەرلەر،
قىلۇرمەن نالە ئەيلەب ئاھۇ ئەفغان.
كىچە-كۇندۇز سېنىڭ ئىشقىڭدا يىغلاب،

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

كى ياشىم ئورنىغا دايىم ئاقار قان.
سېنىڭ ھىجرىڭ بىرلە جان چىقتى تەندىن،
كورۇبان كاشكى بەرگەي ئىدىم جان.

سابا بۇلبۇلغا نەسىھەت قىلغانى

بۇلبۇل سابا قاشىدە ناله قىلدى،
نەسىھەت قىلغالى مەستانە كەلدى.
سابا بۇلبۇل بىلە تا بولدى ھەمدەم،
كى بۇلبۇل دەردىغە قويماقغە مەرھەم.
نەسىھەت خەنجىرىدىن دۇررۇ-جەۋھەر،
ساچىب بۇلبۇل باشىغا لەئلى گەۋھەر.
سابا ئانداغ نەسىھەت ئەيلەب ئەنگىز،
لەبىدىن ئەيلەدى دايىم شەكەررىز:
نەسىھەت بابىدا بىرنەچچە سوز بار،
ئايا بۇلبۇل ئىشت سەن ئاشىغى زار.
سابا ئەيدىكى: ئەي بۇلبۇل نىتەرسەن؟
تىكاندىن سەن غەم بىھۇدە يەرسەن.
قەدىمدۇركى گۇل بىرلە تىكانسىز،
باھارى بولماغاي ھەرگىز خازانسىز.
غەنىمەت تۇت باھار گۇلىنى بۇلبۇل،
قىزىلگۇل قاشىدە بىرنىچە كۇن بول.
كى مېھماندۇر ساڭا بىرنىچە كۇن گۇل،
ئانىڭ ئىشقىدا قىل فەريادى غۇل-غۇل.
غەنىمەت بىل نىچە كۇن گۇل ئوسالى،
بىناگاھ بىر كۇنى ھىجران شامالى.
باھار ئارقاسىدا بار خازان بار،

خازان كەلسە نە مەن بار، نە سەن بار؟
كويۇب ھىجرىدە فۇرقەتىغە قالۇرسەن،
نادامەت بىرلە ھەسرەتىدە قالۇرسەن.
يەنە كورسەم دىبان قىلغايسەن ئارمان،
نادامەت سود قىلماس ھەم پۇشايمان.
ئايا بۇلبۇل ئىشت مەندىن بۇ سوزنى،
ئوتۇر ئومرۇڭ يومۇب ئاچغۇنچە كوزنى.
ئىشەنمە گۇلنىڭ ئەييامىغا بۇلبۇل،
گۇلۇستاندە نە گۇل قالغاي، نە سۇنبۇل.
قىلىب پەرۋاز گۇلسارى راۋان بول،
كىرىب گۇل قوينى ئىچرە مېھمان بول.
تىكاندىن سەن دىلىڭنى رىشە قىلما،
تەۋەككۇل قىل، تولا ئەندىشە قىلما.
تەۋەككۇل ئەيلەگىل ھىممەت بىلە بول،
تەۋەككۇل ئەيلەسەڭ بوستان بولۇر چول.
تەۋەككۇل ئەيلابان تۇشسەڭ بۇ يولغا،
خۇدانىڭ لۇتفىدۇر كىرسەڭ بۇ يولغا.
تەۋەككۇل ئەيلەگەن ھىممەت بىلە ئەر،
مرادى مۇيسەدىن بولغۇسى سەر.
تەۋەككۇل پىشە قىلغان ئەرنىڭ ھالى،
ئۇچارده ھىممىتىدۇر پىرۇ بالى.
تەۋەككۇل شىرنراند شاھ مادە،
تەۋەككۇلغا ئەرمەس بولسا لادە.
تەۋەككۇلنى خۇداغا قىل ھەمىشە،
قىلىب ھىممەت، تەۋەككۇل ئەيلە پىشە.
تەۋەككۇل قىل، تەۋەككۇل قىل، تەۋەككۇل،
تەۋەككۇلدىن تىكانلار بولغۇسى گۇل.
ئايا بۇلبۇل تەۋەككۇل بابىدە بول،

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

تىكان دەردىنى تارتىب كور قىزىلگۈل.
تىكان دەردى بىلەن ئەيشۇ-فاراغەت،
جافا جەۋرىسى گۈلنىڭ جانغا راھەت.
ئەگەر يۈز مىڭ جافا يەتسە تىكاندىن،
بار، كور گۈل ساري، ئايرىلمە ئاندىن.
كىشى ياري ئۈچۈن كورسە جافانى،
ئانىڭ ئورنىغا يار ئەتكەي ۋاپانى.
جافاسىدىن قاچىب ئاشىق بولۇرمۇ؟
مۇھەببەت يولىدا سادىق بولۇرمۇ؟
قاچان ئاشىق جافادىن قاچغۇسىدۇر،
جافا قۇۋلى ۋافانىڭ ئاچغۇسىدۇر.
جافا مەئشۇقلارنىڭ شىۋەسىدۇر،
سۇيۇنماقدە غەرەز مەرغۇبىسىدۇر.
سەبەب مەئشۇقدۇر ئەھدۇ-ۋافادىن،
قاچارلەر بۇل ھەۋەس جەۋر-جافادىن.
ئايا بۇلبۇل چەك ئەمدى گۈل جافاسىن،
كى ئاخىر كورگۈسەن مىھرى ۋافاسىن.
كى بۇلبۇل قىلما كوڭلۇڭنى پەرىشان،
قىزىلگۈلدۇر ساڭا ھەم يار ھەم جان.
نە خوشدۇر گۈل ئىچىندە ئولتۇرۇر يار،
ئىچىب مەي ئاشىق ئولسا مەست دىدار.
ئىلكىدە مەي كوڭلىدە يار شەۋقى،
نە خوشدۇر بولسا ھەم گۈلزار شەۋقى.
باھار ئولسا قىلۇر ئەر ئارزۇ گۈل،
بولۇر ئەل غۇنچەدەك گۈل شاخىغا مول.
جاھان رەئنالىرى ھەم گۈلغا مايىل،
بولۇر شاھ بولسا ھەم گۈللارغا قايىل.

ئالىب ئىلكىغە ھەركىم گۈلنى ئېسىلار.
كۆزىغە سۈرتۈبان باشىغە سانچار.
قىزىلگۈل باشىغادۇر تاج ئالتۇن،
ياسابتۇ چىن بۇ يەكىلىغ چەرخ گەردۇن.
كى بولسا ئۇزگە گۈل تاج گۈلۈستان،
قىلۇر ئېردى باشىغا تاج سۈلتان.
بەلەند پەرۋاز بول ھەر گۈلغا باقما،
سۇ يەكىلىغ ھەر شەجەر تەھتىغە ئاقما.
كوكىلنى جەمئى تۈتغىل، ئىككى بولمە،
ھەۋەس بىرلە يۈرۈب ھەر گۈلنى سويمە.
كوكىلنى بىر تۈتۈب، بىر گۈلنى تۈتغىل،
يەنە ھەر جايىغ بولما، بىرنى سويگىل.
تىكانغا كۆزنى سالما، گۈل ساڭى سال،
تىكاندىن رەنج يەتسە گۈل بىرۈر بال.
بۇ سۆزدىن تابتى بۈلبۈل كوكلى تەسكىن،
ساچىب ئەشكىن كۆزىدىن قويدى رەشكىن.
كى سايرار خوش سەھەر ۋەقتىدە بۈلبۈل،
قىلۇر تۈرلۈك ناۋالار ياد ئىتىب گۈل.
كىشى يارى ئەگەر بولسا يىراقدە،
كىچە-كۈندۈز كۆيەر ئول ئىشتىياقدە.
يامان دىشۋار ئىرۈر ياردىن جۈدالىغ،
كويۇب ھىجرىندە دايىم مۇبتىلالىغ.
قىلىب تەكرار ئىشق گۈل فىراقى،
كوكۈلدە زەۋق-شەۋق ئىشتىياقى.
تۈشۈب بۈلبۈل باشىنغا گۈل ھاۋاسى،
يىتەر كوككە ئانىڭ ئاھ-ناۋاسى.
تۈشۈب بۈلبۈلغا گۈل شەۋقىدىن ئەفغان،

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

گاهی گىريان بولۇب گاهی چۇن خەندان.
كی بىتاقەت بولۇبان زار بۇلبۇل،
بارارغا مايىل قىلدی بی تەھەممۇل.
بولۇب باد سابا بىرله ھاۋاگەر،
سۇئال ئەيلەب ئۇزىنى ئۇردی شەكبەر.
سابا بۇلبۇل بىلە ئۇچتی ھاۋاغا،
قاچان يەتكەيمە دەب ئول دىلرەباغا.

نىچە كۇنلەر يۇرۇب بۇلبۇل بىر چىمەنگە بارغانی

نىچە كۇنلەر يۇرۇب مەنزىل بی مەنزىل،
گۇھەر يەكلىغ چىمەنده باغلاماي دىل.
يۇرۇبان نىچە كۇنلەر دەشت چولده،
يىتىب ئول ۋادىغە بىردەم دىگانده.
ئۇشۇل ۋاده ئەيدىكی باغ گۇلزار،
ئەجايىب تۇرفه گۇلزارۇ چىمەنزار.
بۇ ۋادی ئەردی زىبا سەبزه خىررەم،
گۇلی بار نىچه تۇرلۇك رەڭ ـ بەرەڭ ھەم.
بۇ ۋادىده ئاچىلىب رەڭ ـ بەرەڭ گۇل،
گۇلی سەۋسەن، سىمەن، نەسرىن، سۇنبۇل.
كىيىب ئال ياشىل تەلئەتكه ۋادی،
ئاچىلىب ياخشی گۇللەر تۇرفه ۋادی.
ئاچىلىب لاله ۋە گۇللەر مۇنەققەش،
ئانىڭ ھەربىر گۇلی زىبا ۋە دىلكەش.
تۇمەن تۇرلۇك چىچەكلىرى ئاچىلىب،
ياراشىب لالەلەر بىسىارى خۇش زىب.
ياسانىب گۇل بىلە رەئنا گۇلىدەك،

ئەجەب ۋادى ئېرۇر خوش سۆنبۇلدەك.
كىلىب ئەييام نەۋرۇز باھارى،
ئاچىلىب رەڭ-بەرەڭ گۈل لالەزارى.
ئاچىلىب گۈللەرۇ، نازۇك چىچەكلەر،
كى گۈللەر بىرلە چولغانىب پىچەكلەر.
بۇ ۋادى خەلئەتى باشىدىن ئەي گۈل،
ئاجايىب ياخشى مەنزىل كوردى بۇلبۇل.
قىزىلگۈللەر، ساريغ گۈللەر ئاچىلمىش،
تۆشۈب شەبنەم مەگەر دۇرلەر ساچىلمىش.
ئاچىلىب رەڭ-بەرەڭ گۈللەر باھارى،
كىرىبۇ ئويغە بۇلبۇل قىلدى زارى.
بار ئېردى هود هود، تاۋۇس، قۇمرى،
هومايۇ، سوفىيۇ هەم شاه تۇتى.
يەنە كەبك، خىرامان فاختەك بار،
بۇ ۋادىدە خوش ئەلهان مۇرغ بىسيار.
كىلىب ۋادىغە بۇلبۇل قىلدى فەرياد،
كورۇب قۇشلەرنى بۇلبۇل خىررەم شاد.
نىچە كۈن قىلدى قۇشلار بىرلە سوهبەت،
بۇ قۇشلار بىرلە بۇلبۇل بولدى ئۇلفەت.
چىقاردىب جانىدىن فەرياد ئەفغان،
جەمئى مۇرغدىن بۇلبۇل خوش ئەلهان.
سورارغا بۇلبۇل ئەهۋالىنى قۇشلار،
كىلىب هەر يانىدىن قېتىلدى تاۋۇشلار.
قاراب قۇشلار ئاياغى تا باشىغا،
تەرەههۇم ئەيلەبان ئاققان ياشىغا.
دىدى قۇشلار: نەدەپ هالىڭ فەرىشان؟
دىدى بۇلبۇل: جانىمدە داغى هىجران.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

دىدى قۇشلار: نى دەپ هالىڭ خارابدۇر؟
دىدى بۇلبۇل: مېنىڭ باغرىم كاباپدۇر.
دىدى قۇشلار: نىدىن سەن سەرگىشتەدۇرسەن؟
دىدى بۇلبۇل: سىتەمدىن خەستەدۇرمەن.
دىدى قۇشلار: نىدىن سەن زار مەجروھ؟
دىدى بۇلبۇل: مەگەرمەن جىسمىم بىروھ.
دىدى قۇشلار: نىدىن سەن مۇنچە گىريان؟
دىدى: گۇلىڭ فىراقى قىلدى بەريان.
دىدى قۇشلار: قايۇ گۇل ئاشقى سەن؟
دىدى بۇلبۇل: قىزىلگۇل ئاشقى مەن.
دىدى قۇشلار: قاچان راز ئېتدى گۇل؟
— ئەزەلدىندۇر بۇ قىسمەت، — دىدى بۇلبۇل.

بۇلبۇلنىڭ قۇشلارغا ئېيتقانى

دىدى قۇشلارغا بۇلبۇل هال ئاندا:
مېنىڭدەك بى ناۋا يوقتۇر جاهاندا.
ئايا قۇشلار كېلىپسىز بىزگە مېهمان،
سىلەرگە مەن قىلايىن جانىمنى قۇربان.
بۇگۈن مەن هەم سىلەرگە مېهمان مەن،
قىزىلگۇل ئىشقىدا بىخانىمان مەن.
بۇگۈن مۇنداقۇرمەن، تاڭلا كېتەرمەن،
قونۇپ ۋادىغا يا قايتىپ ئوتەرمەن.
مۇھەببەت گۇلشەنىدە بى ناۋامەن،
گۇلۇمنى ئالدۇرۇپ كەلگەن گادامەن.
تىلسم يوقدۇر بايان ئەيلەرگە هالىم،
كويۇپ فۇرقەت ئوتىدە يوق مەجالىم.

بايان ئەتسەم ئەگەر ئىشق نەمانىم،
كۆيەر ئىشق ئوتىدا بۇ جىسمى-جانىم.
قىلۇر ناله بىله ئاھەك ئىشتىياق،
قىزىلگۈل يۈزىنى گۈياكى مۇشتاق.
قىلىب پەرۋاز تۇغيان بۇ چىمەنده،
مېنى ئەغيار رەشكى سالدى مۇنده.
كى تۇشكەچ ئىشقىدا كوزدىن ئاقار ياش،
مېنى سەفلى ئوتىغه سالدى بۇ باش.
قازاغه چاره يوق بىچارەدۇرمەن،
جاهان سەھراسىده ئاۋارەدۇرمەن.
دىدى قۇشلارغا بۇلبۇل دەرد هالىن،
مۇھەببەت سىرى ئىشقى كامالىن.
قىلىب ئول لەهزه بۇلبۇل سەۋت غەزەلخان،
ئوقۇب بۇ بىيتنى بولدى غەزەلخان.

بۇ غەزەلنى بۇلبۇل ئوقۇغانى

سېنى ئەي گۈل كورۇب قالدىم بالاغا،
تەرەھھۇم ئەيلەگىل مەن مۇپتىلاغا.
سېنىڭ ئىشقىڭدا كوز تۇتۇب ۋافانى،
ۋافانى كورمادىم، قالدىم جافاغا.
قىلىب ئىشقىڭ يۇراكىم پارە-پارە،
كى قالدىم تۇرفه دەرد بى داۋاغا.
ئەزەل كۇنىده ماڭا قىسمەت بۇ ئەرمىش،
نه كەلسۇن، مەن رىزادۇرمەن قازاغا.
تۇشۇب جانىمغا ئاتەش پارەئى ئىشق،
ساۋۇردى ئەخگەر جىسمىمنى هاۋاغا.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

بۇلبۇلنىڭ هومايۇن بىرله دۇچار بولغانى

كى بۇلبۇل ئاشياندىن قىلدى پەرۋاز،
هۇمايۇن بىرله تاكىم بولدى دەمساز.
دىدى بۇلبۇلكى ئانده: ئەي همايۇن،
مېنى كەلتۇردى مۇندا چەرخ گەردۇن.
كېلىب سىزلەرگه بولدۇم مۇنده هەمدەم،
قېلىڭلار مېنى سىرلارىڭغا مەهرەم.
خەبەر بەرگەيسىز ئەي قۇش ئاتىڭىزدىن،
سفاتى خوب ياخشى زاتىڭىزدىن.
نه بولغاي، بىز ئىكاۋ دەمساز بولساق،
سۇراشىب هالىمىز هەمراز بولساق.
ماڭا ئېيتغىل، نه يەڭلىغ هالىتىڭ بار؟
جاهاندا قايسى ئىشىدىن نىيىتىڭ بار؟
دىدى بۇ قۇش: مېنىڭ ئىشىم جاهاندا،
ئاتىم مەشھۇردۇر ئاسماندا.
ئەگەر سورساڭ مېنى، دەرلەر همايۇن،
قانائەتدىن بولۇب جانۇ ـ دىلىم خۇن.
بۇ ۋادىنى قىلىمەن سەيرگاهى،
ئېرۇرمەن جۇمله قۇشلار پادىشاهى.
ئىشت، مەنده يەنه بىر خاسىيەت بار،
ئانى بۇلبۇل ساڭا مەن ئەيلەي ئىزهار.
مېنىڭ هەركىم باشىغا تۇشسه سايەم،
جاهانغا پادىشا بولغاي ئۇ شول دەم.
جاهان خەلقى مېنىڭ سايەمگه مۇهتاج،
كى سايەم تۇشسه باشىغا كىيەر تاج.

همایی سایه به‌خش ره‌هنه‌مامه‌ن،
بۇ ۋادی قۇشلارنغا پادشامه‌ن.
ئىشتكىل ۋاددده شاهی تىيۇرمه‌ن،
نىچۇك هوكۇم ئه‌يله‌سه‌م ئانداغ قىلۇرمه‌ن.
قىلىب نه‌فسمنى مه‌هبۇس قانائه‌ت،
سته‌منى كوردۇم ئۇز جانىمغا راهه‌ت.
به‌ده‌ن قانه‌ئىلىغمدىن ئۇستىخانى،
كه‌ره‌مدىن قىلمادىم ئازه‌رده جاننى.
په‌ريۇش ئه‌هلى ئه‌يله‌ر ئارزۇلار،
پىرىمدىن بىر نىشانه تابماغايلار.
كىيىب نازه‌نىنله‌ر تاج ئالتۇن،
قۇببالە‌ر باشغا پىرۇ هومايۇن.
پىرىم قۇببا بولۇر ساهىب جامالى،
زىياده بولغۇسى هوسىن كامالى.
هومايۇنكىم بايان ئه‌تتى ئۇزىنى،
تامام ئه‌تتى لاتافه‌تلىك سوزىنى.

بۇلبۇل هومايۇنغا ئىيتقانى

ئىشتتى بۇلبۇلۇ بولدى دىگه‌رگۇن،
دىدى: سه‌ن شاه سه‌نمۇ يا هومايۇن.
مه‌جازى ئالىمغه پادشاه سه‌ن،
بۇگۇن سه‌ن پادشاه، تاڭلا گاداسه‌ن.
ئه‌گه‌ر شاه قىلسا ئه‌دلى بىرله ئىهسان،
قىلۇرلار تاڭلا شاهلىققا پۇشايمان.
ئۇزۇڭگه ئه‌ي هومايۇن بولما مه‌غرۇر،
بىناگاه يه‌تمه‌گه‌ي ئه‌لگه شه‌رۇ، شور.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

غاجارسەن ئىت كەبى ئەسكى سۈيەكنى،
جاراھەتلەر قىلۇر جانىۋ-يۇرەكنى.
خۇراكىڭ بولسا ئەسكى ئۇستىخانى،
دىمە، مەن شاھى مۇرغان جاھانى.
ئىكەنسەن هىممىتىڭ يوق پەست تەبئەت،
ئۇزۇڭنى قىلماغىل شاھلىققا نىسبەت.
بولۇرلەر ئالى هىممەت پادىشاھلار،
ئانىڭ ئىشكىدە بولغاي گادالار.
بۇ ۋادى قۇشلارىغا پادىشالىغ —
قىلۇردىن ياخشىراق بولغاي گادالىغ.
كى سەندە بار ئىكەن بىر ياخشى گەردار،
قىلىب نەفسىڭنى زىت قانەئىلىغىڭ بار.
هەزەر قىل بارمە نەفسى خاھىشىغا،
قانائەت خەنجىرىن چاپغىل باشىغا.
بۇ ۋادى ئىچرە نەفسىڭدىن كىچىب سەن،
قانائەت ئەيلىگۈدەك ئولتۇرۇب سەن.
سېنى شاھ ئەيلەگەن بۇ ياخشى نىيەت،
قىلۇر زىكرىڭنى قىلسام شۇكرى زەخمەت.
هوما، كەچكىل بۇ دۇنيا دوستلىغىدىن،
خالاس ئولغۇڭ قىيامەت مېهنىتىدىن.
ۋافاسى يوق بۇ دۇنيا بى ۋافادۇر،
ئانى كىم سىيۇسا جانىغا جافادۇر.

بۇلبۇلنىڭ تاۋۇس بىرلە سوزلەشگەنى

قىلىب فەريادۇ نالە بۇلبۇل ئانده،
كوزىدىن ياش ئاقىب ئاهۇ-فىغانده.

كورۇب بۇلبۇل تاۋۇسنى شاد، خررەم.
كېلىب بۇلبۇل تاۋۇسغا بولدى ھەمدەم.
دىدى بۇلبۇل ئاڭا: ئەي تاۋۇس مەست،
سېنى كوردۇم بارى قۇشدىن زەبەردەست.
ئىكاۋلەن بىر زامان ھەمدەم بولالى،
زەمانى ئولتۇرۇب سوز سوزلىشالى.
بولۇبمەن ياخشى رەپتارىڭا ئاشىق،
كى ھالىڭنى بايان ئەيلە مۇۋافىق.
ئايا تاۋۇس مەست خوش خۇرامى،
بۇ ۋادىدە كېلىب تۇتتۇڭ مۇقامى.
ساماڭ رەققاس ئېتەرسەن مەستلىغدىن،
سىفاتىڭنى بايان قىل پەستلىغدىن.
دىدى تاۋۇس: مەن ئەي يار ياۋەر،
بۇ ۋادى بارچە قۇشلارنىڭ سەرۋەر.
كېيىبمەن تەڭگەيۇ، تىللا زەرۇ ناب،
بۇ رەڭ ھەركىم كىشىدە يوقتۇر نىلاب.
خىررام ھەر سارى قىلسام جىلۋە بىرلە،
ئاچىب بال-پىرىمنى شۇە بىرلە.
ساماڭ چەرخ ئۇرۇب ئاچسام پىرۇ-بال،
زەر ئەفشانلىغ بولۇر ئالەم ھەمەسال.
مېنى ھەركىم كورۇب بولغۇسى بەندە،
قىلۇرلەر خىزمىتىم جان بولسا تەندە.
بۇ ۋادى قۇشلارنىڭ پادىشاھمەن،
ئادالەت تەختى ئۇزرە بىرۇ-با مەن.
ئۇچار قۇشلار ئارا مەن سەلتەنەتلىك،
مېنىڭدەك يوقتۇر ھەرگىز مەسكەنتلىك.
تېرىبمەن جىسمىمە ھەم سىيمە زەرنى،
قىسار ئەل باشىغا ئالتۇن پەرىمنى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

بۇلبۇل تاۋۇسقا ئېيتقانى

دىدى بۇلبۇل: ئايا تاۋۇسى چەرخى،
سېنىڭ بۇ شاھلىغىڭ بىركۈندە تەرخى.
لىباسغا بولماغىل مەغرۇر چەندان،
كىيەر ئەڭنگە فەخر ئەتكۈچى نادان.
لىباسىڭدۇر نېچە زىبايۇ چەندان،
فەلەك قىلغۇسىدۇر يەر بىرلە يەكسان.
لىباسۇ، شاھلىغىڭ بۇ ئارىيەتدۇر،
ساڭا تاڭلا جافايۇ خارىيەتدۇر.
دىددىڭ، ئالتۇن ئەلەم، سەن قۇيرۇغۇڭنى،
قايۇ قۇش تۈتغۇسىدۇر بۇيرۇغۇڭنى.
ئەمەس ئالتۇن ئەلەم زەررىن سۈپۈرگى،
تامىبدۇر فىلۇفەر ئۈزرە تۈپۈزگى.
سىيۇرگىل مەرد بولساڭ رايى ھەقنى،
خۇدا يادىغا بول، ياد ئال ساباقنى.
ئەگەرچە ئالتۇن بولسا قىل كەرەمنى.
خۇدا يولىغا ئەت سەرف بۇ ئىلىمنى.
خۇدادىن نېشاڭ تابغان ئەر يارانلار،
مەجازى پادىشالىقتىن كېچەرلار.
كېلىپ ياخشى نىيەتكە، ياخشى ئەمەل قىل،
ساخاۋەت پىشە بولغىل خەيرىيەت قىل.
قىلىب ھىممەت، ساخاۋەت قىل، ساخاۋەت،
كىرىب جەننەتكە تاڭلا قىل ھالاۋەت.
سۇلايمان مۇلكى قالماس، نوھ ئۆمرى،
ۋاپاسىز ۋادىدۇر، يوقتۇر سەرۋەرى.

نه شاه قالغاي جاهاندا، نه گادالار،
نه ئاشق زاهىدۇ، نه پادىشالار.
ئىشەنمە، زىنهار شاهلىققا تاۋۇس،
نه سەن قالغايسەن ئالەمدە، نه قېقىنۇس.

بۇلبۇل، تۇتى قاشىغا كەلگەنى

بولۇب بۇلبۇل يەنه گۇل ئىشقىدىن مەست،
فىغانۇ - نالەسىنى قىلمادى پەست.
بولۇب غەرق مۇھەببەت كوز ياشىغا،
كى بۇلبۇل كەلدى تۇتىنىڭ قاشىغا.
بولۇب گاهى مولۇل گاهى خۇشهال،
سۇراي دەب كەلدى بۇلبۇل تۇتىدىن هال.
فىغان ئەيلەب تۇتاشىب ئىشق ئوتى،
دىدى بۇلبۇل كېلىب: ئەي شاه تۇتى.
ئېرۇرسەن بارچه قۇشلەردىن سۇخەنۇەر،
ماڭا ئەھۋال باتىندىن بىر خەبەر بەر.
بۇ ۋادىده نه تۇرلۇك هالىتىڭ بار؟
بىلەيىن قايسى ئىشكه نسبىتىڭ بار؟
بولايلى بىز ئىكاۋ بىر لەهزه هەمدەم،
نىدۇر قىلساڭ مېنى سىرىڭگه مەهرەم.
دەپ ئەردى، تۇتى قىلدى سىرىن ئىزهار،
قۇلاق سال، تالىب ئەرسەڭ ئېيتايىن راز.
دىيىن، هەمراز ئېسەڭ ئەهلى مۇھەببەت،
ماڭا قىل مېهرىبانلىغ بىرله شەفقەت.
جاهاندا يوقدۇر مەندەك سۇخەنۇەر،
ۋەلى كەل، چىن سوزۇم بۇ ئەيله باۋەر.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

مېنى يەڭلىغ جاھاندا يوقتۇر زېرەك،
بىلۈرمەن بارچەنىڭ سىررىنى بى شەك.
ئېرۇرمەن سادىقۇ، بول ھەۋەسمەن،
ئەزەلغە ئېيسا يەڭلىغ خوش نەفەس مەن.
ئەگەر فاش ئەيلەسەم ئەلفاز شىرىن،
مەسىھادىن ئالۇرمەن جان شىرىن.
تەبىب ھازىق ساھىب نەزەرمەن،
ھەمە مۇرۇغ چىمەندە مۇئتىبەرمەن.
قىلۇر مۇرغ چىمەن ئەغراز ئىكرام،
ھەمىشە، توتى، دەرلەر ئەي نىكو-نام.
غىزا ئۇچۇن بېرۇرلەر شەھدۇ-شەكەر،
تىنىم زەڭگار، بالىم لەئلى گەۋھەر.
كېيىب زىننەت ئۇچۇن ئەڭنىمگە زەڭگار،
بۇ قۇشلار ئىچرە مەن يەڭلىغ قاچان بار؟
تەكەللۇم-ئىچرە ئەيسادىن سۇخەنۋەر،
تىلىمدىن ساچىلۇر دۇر بىرلە گەۋھەر.
ھوزۇرۇم-تابسا ھەر بى ئەقىل جاھىل،
بولۇر ھەر لەھزەدە دانايۇ، ئاقىل.
ماڭا قۇلدۇر بەرى شاھزادەئى شاھ،
بولۇر دايىم مۇھەببەت بىرلە ھەمراھ.
گىرىفتار بولماغىم بولمىش ئۇزۇمدىن،
جاھان جان ئەيلىتادۇر شىرىن سوزۇمدىن.

بۇلبۇل تۇتىغا ئېيتقانى

دىدى بۇلبۇل: ئايا ئەي شاھ تۇتى،
ئەگەر بولساڭ شەكەر خار بۇ ۋادى.

ئەگەر لەئلى لەبنگدىن تامسا شەكەر،
ئەگەر چەندىكى بولساڭ بال ئىلە پەر.
ئوزۇڭ تەئرىق ئىتەرگە بولما گۇيا.
ساڭا شاگىرد ئىسە خىزرۇ-مەسىما.
ئاغزىدىن گەر ساچىلسا شەكەرۇ-قەند،
خوب ئەرمەس ئوزىنى ئەيغالى ئەر فەند.
ئوزۇڭنىڭ ئەتمەغىل سىرىڭنى ھېچ فاش،
ئەگەر دانا بولساڭ بۇ سوزگە قوي باش.
ئىشتغىل، تۇتى دانايۇ ئەسرار،
سىرىڭنى ھەر كىشىغە قىلما ئىزھار.
ئەگەر بولسا سېنىڭكىم ئەقلۇ-ھۇشۇڭ،
تۇش ئەيتما ئەگەر سەھەر بولسا تۇشۇڭ.
ئەجايىب خۇد پىسەند، خۇد نەماسەن،
ئەمەس شاھ تۇتى، بەس، خۇدبىن گاداسەن.
قاچان ئاقىل كىشى ئوزىن ئۇرار لاف،
قىلورمۇ تالىب ھەق ئوزىن ئۇ ساف.
كىشى ھال ئەھلىدۇر، سىر ئەيلەمەس فاش،
قىلۇر قۇللۇق چىقارماس قەترەئى ياش.
تاشڭ زەڭگار ئىبرۇر، ئىچكىدە بىر رەڭ،
ئىچىڭ، تاشڭ بىلە تا بولدى ھەم رەڭ.
ئايا تۇتى، نە سوزنى قىلدىڭ ھىكايەت،
ماڭا قىل ئەھلى مەئنىدىن رىۋايەت.
دىدىڭ، ھەر نە سوزۇڭ ئەفسانە ئىدۇر،
كى سىر مەئنەسىدىن بىگانە ئىدۇر.
دىلىڭ پاكىز ئەيلەب پاڭ دىل بول،
كى سىر مەئنەسغە تۇر، يەقىن بول.
كىشى سىر مەئنەسغە گەر يەقىندۇر،
بارى مەخلۇق ئارا ئول ئافرىندۇر.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

قاراماس تەكرى فەئىل سۇرتىغە،
نەزەر ئەيلەر دىلىكىغە ـ نىيىتىكىغە.
تىلەگىل سىدىق ئىلە كوكۈلنى قىل ساف،
قىلۇر تەكرى ساڭا ئىھسانۇ ـ ئەلتاف.
ئايا تۇتى جاھاندا بى رىيا بول،
يىراق بولغىل ھارامدىن بى رىيا بول.

بۇلبۇل كەبىك بىرلە سوزلاغانى

ئۇچۇبان چىقتى بۇلبۇل ئاشىياندىن،
خەبەر تاپغايمۇ دەپ كەبىك جاھاندىن.
كىزىپ ۋادىنى چىقتى كوھى ساراپ،
كورار بۇلبۇل، يۇرەر كەبىك خىرامان.
دىدى بۇلبۇل كورۇپ: ئەي كەبىك خەندان،
جەھەت نىدۇر، قىلورسەن مۇنچە ئەفغان؟
قىلۇرسەن ھەر زەمانى قەھقە ئاۋاز،
بۇ قەھقە بابىدىن ئىيتغىل ماڭا راز.
دىدى بۇلبۇلغا ئاندە كەبىك تاغى:
ئاچىمەن لۇتفى ھەقدىن بىر دىماغى.
كورۇنۇرسەن زەئىفى تۇرفە مەجروھ،
كىتىب نەفسانىيەت بولدۇڭ مەگەر روھ.
سۇرارسەن بۇلبۇل ئەگەر ھەسب ـ ھالىم،
ئىشتىكىل، ئىيتايىن شىرىن ماقالىم.
مەن ئاندىن ئاندا بى پەرۋاز بىسيار،
يۇرۇرمەن بولسا ھەر يەردە چىمەنزار.
مىنىڭ ئاتىم ئىبرۇر كەبىك خىرامان،
مىنىڭ سەير مەنزىلىمدۇر كۆۋە ئىرفان.

قۇش ئىچره يوق مېنىڭ يەڭلىغ خوش ئاۋاز،
قىلۇرلەر بارچە قۇش ئىكرامۇ - ئەئزاز.
ئۇزۇم زىبا دىلىم رۇشەن خىرەدمەند،
خۇيۇم ياخشى لىبىم دايىم شەكەر قەندە.
چىمەنزار ئىچره دايىم مەست ئېرۇرمەن،
گاھى تاغ ئۇزره گاھى پەست يۇرۇرمەن.
كۇلۇب قەھقە قىلۇرمەن شادلىغىنى،
تىلەرمەن دايىما ئابادلىغىنى.
يۇرۇب تاغلار ئارا يەرمەن ئۇشاق تاش،
لىبىم ياقۇت، كوزۇم نەركەس، قەلەمقاش.
ئاياغىم ئاستىدا لەئلۇ - گەۋھەردۇر،
ماڭا چاقماق تاشى شەھدۇ - شەكەردۇر.
بۇ ۋادىلار ماڭا دايىم ۋەتەندۇر،
نەزەرغە تاغلار باغ چىمەندۇر.
كى مەندىن يۇقارى قۇشلار چىقالماس،
ئاشىبان يۇقارىمدىن ئولتۇرالماس.
چىمەنده كەبك خوش رەفتاردۇرمەن،
گۇلى خەندان خوش گۇفتاردۇرمەن.
شەجائەتلىك باھادىر پەھلىۋانمەن،
فەرىدۇن هىممەتۇ ساھىب قىرانمەن.
قىلورمەن هەر زامان جەڭ ئۇرۇشنى،
سالىب ئالەمغە فەريادۇ خۇرۇشنى.
تەفەررۇج ئەيلىگەچ فەرزەندە ئادەم،
كۇلۇب قەھقە ئۇرۇشۇم شاد خۇررەم.
قىلۇرمەن جەڭ، كىيىب جۇببەيۇ - جۇشن،
دىگەي هەركىم ئۇرۇشۇم كورۇب تەھسن.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

بۇلبۇل كەبك غە سوزلاغانسى

دىدى بۇلبۇل كەبكنى: ئەي قىزىلكوز،
كىشى كوب سوزلەسە يالغان بولۇر سوز.
مەگەر دىۋانەسەن ئۇستۇكدە جەندە،
نە سۇرەتدىن ياماغىك مۇنچە كەندە؟
نىدۇر كوب سوزلەمەك ئەي غۇنچە تاغلىق؟
كىيىب ئەگنىگە تون جەندىن ياماغلىق؟
قىزىل پاچاق ئىبرۇرسەن، كالتە قۇيرۇق،
قىلۇرسەن كىمغە سەن مۇنچە ئۇلۇغلۇق؟
تۇشۇب نەفسىك ئۇچۇن دايىم تۇزاقە،
سىمىز كويىب ئالۇغا ئولما ئاقە.
باھادىرلىغ سوزىنى ئورما كوب لاف،
چىن ئىرمەس سوزلىرىك يالغانچى كاززاف.
ئەگەر ئەرسەن قىلاكور نەفسى ئىلە جەك،
باشىگنى يارماغىل دايىم ئۇرۇب سەك.
ساڭا ئىيتاي باھادىرلىغنى، ئولدۇر—
قىلىب جەكۇ-جىدەل نەفسىگنى ئولتۇر.
بۇ نەفسىك دۇشمەن قاتىل ئوزۇگغە،
ئەگەرسەن ئۇرماساك، ئورغاي كوزۇگغە.
ھاۋايۇ-ھەۋەس، نەفسىك بارچە دۇشمەن،
سىنى مەكرو قىلۇرغا ئىچارە زەن.
ئەگەر نەفسىك كوزىنى ئەيلەسەك كور،
كورەلمەسدۇر ئەگەر كوز بولسا بى نۇر.
ئەگەرچە ئۇرماساك نەفسىك كوزىغە،
كىچە-كۇندۇز سىنى تارتار ئوزىغە.

هەمشە نەفس ئىشغا بولما تالىب،
كۆچۈك يەتكۈنچە بول نەفسكا غالىب.

بۇلبۇل قۇمرى قاشىغا كەلگەنى

ساغىندى گۈلنى بۇلبۇل چەكتى بىر ئاھ،
ئۇچۇپ قۇمرى قاشىغا كەلدى ناگاھ.
تۈتاشتى ئىشق ئوتى بۇلبۇل باشىغا،
كېلىپ ئېيتۇردى ئول قۇمرى قاشىغا.
دىدى: مەقسەت نىدۇر قىلماقغا ئەفغان؟
نە ئىشلارغا بولۇپ دايىم كى نالان؟
كەل، ئەي قۇمرى، ئىكاۋلەن دوست بولالى،
تۈتاشىب ئەرتە - ئاقشام مۇڭلۇشالى.
نە دەردىڭ بار ئۇچۇن نالان ئېرۇرسەن؟
نە يەڭلىغ رەنجەدىن گىريان ئېرۇرسەن؟
بولۇرمۇ مۇنچە ئەھۋالىڭ فەرىشان؟
كېچە - كۈندۇز نىدىن مۇنچە ئەفغان؟
گاھى نالان ئېرۇرسەن، گاھى خاموش،
مەگەر جام مۇھەببەتدىن ئەيلەدىڭ نۇش.
سېنى كوردۇم ئەجەپ شۇرىدە ئەھۋال،
كوڭۇلدە بولسا ئېيتغىل ھەر نىچۇك ھال.
دىدى قۇمرى ئىكەنسز مەن كەبى زار،
ساڭا ھالىمنى ئەيلەي نىچە ئىزھار.
ئىشت، گۈل ئىشقىدىن باغرىم ئېرۇر قان،
فەرىشان بولماغىم دەردىمغە دەرمان.
مۇھەببەت بادەسىنى ئەيلەدىم نۇش،
قىلۇر دايىم مېنىڭ ئىشقىمنى خاموش.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ئېرۇرمەن كىشۇەرى ئىشق ئىچرە سەرۇەر،
مۇھەببەت ئىشقىدىن كۆكلۇم مۇنەۋۋەر.
ئېرۇرمەن كېچە ـ كۇندۇز ھەققە زاكىر،
قازاغا رازى مەن، نە قىلسا شاكىر.
فەرىشان ھالىم ئوتلۇغ دىلىم بار،
يەنە گىريان كوزۇم، زاكىر تىلىم بار.
ئوقۇيدۇرمەنكى توقسان توقۇز ئاتى،
مېنىڭ تىلىمدە مىڭ بىر ئىسىم زاتى.
كوكۇلدە شوئلەئى ئىلىم لەدۇنى،
كوكۇلدىن تاشلادىم دۇنيايى ـ دۇننى.
ئوقۇماي ئىلىم ئەدەبنى بىلىبمەن،
ھەقىقەت گۇلشەنىدىن بوي ئالىبمەن.
ئوقۇيدۇر ئىلىم ھەق نېچە خەلايىق،
قىلۇر بەھس ۋە جىدەل نېچە خالايىق.
ساباق تەكرار ئىتىب ئومرىن قىلۇر سەرف،
ئوقۇغان دەرسى ئىسىم، فىئىل ئىلە ھەرف.
ھەمىشە ئاغزىندادۇر قىلۇ ـ قالى،
ئوتەر ئومرى ئىنىڭ بىھۇدە ھالى.
خۇدادىن نىشانۇ ئالماي قال ئىلە قىل،
ئېرۇر بى نىشانۇ پىشە نىشا ئىلىك قىل.
ئەگەر ئەللامە ئەسرۇ زاماندۇر،
خۇدادىن نىشانىسى يوق جاھىل ئاندۇر.
ئوقۇپ ھەم تۇشسە ئانداق پىركامىل،
خۇدادىن نىشانۇ ئالغاي بولسا قابىل.
خۇدادىن بولسا گەر ئىبھسانۇ ئەلتاف،
سالۇر بوي مۇھەببەت دىل ئېرۇر ساف.
دىدى بۇلبۇلغا قۇمرى ئاندا يانا:

مېنىڭدەك مۇرشىدى يوقتۇر جاھاندا.
بۇ ۋادى ئىچرە مەن شەيخ زەمانە،
خۇدا كۆكلۈمدىدۇر شەيخ زەمانە.
ئايا بۇلبۇل مېنىڭ بول ھەم زەبانىم،
كويۇب ئىشق ئوتىغا ئورتەندى جانىم.
ئۇچار قۇشنىڭ ئېرۇرمەن شەيخ پىرى،
ئېرۇرمەن شۇبھەسىز ھەقنىڭ ۋەزىرى.
ئالىب كەلسە نىياز ئالماسمەن ئانى،
غېمىم يوقتۇر ئەگەر كەتسە جاھانى.
ئۇيۇمغە يىغمادىم دۇنيا مالىنى،
ئايا بۇلبۇل، ئىشت بۇ قۇل ھالىنى.
فەقىرلىك خالىدە تەجرىد ئوتەرمەن،
بۇ ئالەم مولكىدىن تەفرىد ئوتەرمەن.
ئىشت، بى شەك تابىبدۇرمەن خۇدانى،
كىشى تابماس مېنىڭدەك رەھنامانى.
ئەمەس پىنھان ماڭا دۇر كەشفى ئەسرار،
مېنىڭ موخلىس مورىد تالىبىم بار.
زالالەت كىشۇەرىگە رەھنەمامەن،
قىلب زاھىد ئىلە تەقۇى پارسامەن.
تەرىقەت مەئدەنىغە پىر كامىل،
ناۋايى ئەمرى مەئرۇف ئىچرە ئامىل.
دالالەت مەخزەنىنىڭ گەۋھەرى مەن،
ھەقىقەت ئەھلىنىڭ ھەم سەرۋەرى مەن.
بارى مەندىن يىتەر كەسب ـ كامالەت،
قىلب مەست ئىلاھى جۇزبە ھالەت.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

بۇلبۇل قۇمرىغا سوزلەغانى

ئىشتتى قۇمرىنىڭ بۇلبۇل ماقالىن،
تاماشا ئەيلەدى شىرىن ماقالىن.
دىدى بۇلبۇل: ئايا قۇمرى سۇخەن چىن،
سوزۇڭ يالغان ئېرۇر ھەرگىز ئەمەس چىن.
بۇ ۋادى ئىچرە نادان قۇش ئىكەنسەن،
خۇدادىن نىشانۇ يوق بىھۇش ئىكەنسەن.
خۇدا تانىدىم دەپ قىلما نەفدار،
تانىساڭ قىلماس ئېردىڭ فاش ئەسرار.
رەسۇلى ئەنبىيا ئول گەۋھەرى پاك،
بۇ باب ئىچرە دىدىلەر: ماھى فەناك.
شەرىئەت يولىندە سەن ئارەستە بول،
تەرىقەت ھەم ھەقىقەت ئىچرە تاب بول.
شەرىئى مۇستافانا كەلتۇرۇب رۇي،
تەخەللەق قىلماغىل ھەرگىزمۇ سەرمۇي.
شەرىئەت بىرلە گەر بولساڭ يىتەرسەن،
ھەقىقەت ئىلمىدىن كەشفى ئىتەرسەن.
ۋەرد ئىزلەرسەن شەرىئەت يولىندە بول،
شەرىئەت ئىچرە بولماي تابمىغاي يول.
شەرىئەت پوستىدۇر، مېغزى ھەقىقەت،
تەرىقەت دۇر ـ سەدەفدۇر، دۇر ـــ ھەقىقەت.
سەدەفنى تابغىل ئاندىن دۇر تەلەب قىل،
سەدەفدىن دۇرنى ئالماقنى تەلەب قىل.
سېنىڭ دايىم ئىشىكدۇر دام تەزۇيىر،
قىلىبدۇرسەن ئوزۇڭنى مۇرشىدى پىر.

تاراشلايسەن ئوزۇڭنى شەيخ دەرۋىش،
فەرەفتە ئەيلەمەك ئەلنى يەنە ئىشن.
قۇرۇق مەئنە يوق سوھبەت قىلۇرسەن،
ئوزۇڭنى شەيخ دەپ توھمەت قىلۇرسەن.
سوزۇڭگە قىلمايىن ھەرگىز ئەمەلنى،
بۇ ۋادى قۇشلارىغا دەرسەن ئانى.
ئەگەر زاكىر ئىسمەك زىكىر ئىيت خەفىيە،
ھوزورى دىل بىلە ئىيتغىل ھەمىشە.
ئىشت ئەي قۇمرى ئەئۇار رەببىكۇمنى،
تەزەررۇئ خەفىيە قىل خۇش ئەيلە خۇمنى.
ھوزورى دىل بىلە زىكرىڭنى ئەيتغىل،
كوڭۇل غەفلەتدە ئەيغان زىكىر ئەمەس، بىل.
ئەمەس زىكرە ئىچرە كوڭۇل بولسا مايىل،
بۇ يەڭلىغ زىكرىغا كەلتۇرمىغىل دىل.

بۇلبۇل، فاختەك بىرلە سوزلەغانى

قىلىپ بۇلبۇل يەنە ھەر ساری پەرۋاز،
بىناگاھ فاختەك بىرلە بولدى دەمساز.
يۇزىنى قىلدى بۇلبۇل فاختەكغە،
تەرەھھۇمدىن نەسىھەت ئەيلەمەكغە.
دىدى: ئەي فاختەك رازىڭنى ئىيتغىل،
نىچۇك مېھر ئەيلەرسەن سەرۋىڭە مايىل؟
قونۇپ سەرۋىغا گۇ ـ گۇ... ئەيلەب ئاۋاز،
ماڭا راز دىلىڭنى ئەيلەگىل باز.
توشۇپ فاختەكغە ئاندە ئىشق جۇشى،
قىلىب سەرۋ ئۇزرە فەرياد خۇرۇشى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

دىدى بۇلبۇلغا فاختەك: ۋاي قېرىنداش،
ئېرۇر ئىشق ئوتى تەندە، كوزدەدۇر ياش.
جاهاندا يوقتۇر مەندەك ئاشقى زار،
يۇرۇبان سەير ئېتەرمەن باغۇ گۈلزار.
زوهۇر ئىشق ئېرۇر جانىمدا پەيدا،
بارى ئىشق ئەهلى ئاۋازىمغا شەيدا.
ئېرۇرمەن رەندۇ بى پەرۋايى ئاشق،
بۇ كوڭلۇم ئىشق ئىتىۋارىغا سادىق.
مەجازى ئىشق بازىم سەرۋغەدۇر،
مېنىڭ ئىشقىم ھەقىقەت شاھىغەدۇر.
ئېچىمەن جۇرئەئى جام مۇھەببەت،
ئېچىمدە ئىشق ئېرۇر، بۇ تەندە مېھنەت.
سالىب بوينۇمغا تەۋقى بەندەلىكنى،
كوكۈلدە شەۋق - زەۋقى بەندەلىكنى.
مۇھەببەت تارىدىن بوينۇمغا تەۋقىم،
كوكۈلدە جۇش ئۇرار ئىشق ئىلە شەۋقىم.

بۇلبۇل فاختەكغە ئېيتقانى

دىدى بۇلبۇل: فاختەك ئورماغىل لاى،
جاهاندا كورمادىم سەن كەبى كاززاب.
مۇھەببەتكە دەم ئۇردىڭ فاختەك سەن،
كى ئىشق ئۇتىغا پىشماي خام ئىكەنسەن.
كوكۈلگە جاھ تابسە مېھر يارى،
دىمەس گۇ - گۇ... قاشىدا بولسا يارى.
نىدىنسەن فاختەك سەرۋىغە ئاشىق؟
تەكەللۇم ئەيلەغىل ھالىڭغە لايىق.
ئۇزۇڭنى بەۋدە ئاشىق دىمەگىل،

ئۇرۇپ لاب، مۇھەببەتنى دىمەگىل.
ئەمەسسەن راست ئاشىق، بول ھەۋەسسەن،
دىلۇ ـ جانىڭ بىلە ئاشىق ئەمەسسەن.
بولۇر پەرۋەردە ئاشىق ئۇزگەلەردىن،
كى تارتىب ئاھ، قان توكەر جىگەردىن.
بولۇر ئىشق ئىلكىدىن دىلخەستە ئاشىق،
جۇنۇن ۋادىسىغە سەرگىشتە ئاشىق.
قىلۇر شامۇ ـ سەھەر ئاھ ئىلە ئەفغان،
كى ئىشق ئوتىغا ھەردەم كويدۇرۇر جان.
كى جۇش ئىشق ئىلە ئارتار فىغانى،
بىر ئاھى ئوچقۇنى ئورتەر جاھاننى.
سالىبسەن بوينۇڭغە تەۋقى تەكەببۇر،
ئالىب بوينۇڭدىن تەۋقىڭنى سۇندۇر.
مۇھەببەت تەۋقى ئىرمەس، تەۋقى مېھنەت.
تەكەببۇرنى قويۇب، قىل ياخشى نىيەت.
مۇھەببەت تەۋقى ئەمەسدۇر بۇ تەۋقىڭ،
ئەمەسدۇر چىن، كى يالغان بارچە شەۋقىڭ.

بۇلبۇل، سۇفىيا قۇشنىڭ قېشىغا بارغانى

كېلىب ۋادىغا فەسىل نەۋ باھارى،
كى گۇل ئاچىلدى، بۇلبۇل قىلدى زارى.
يېڭىدىن تازە گۇللەر بولدى فەيدا،
ۋەلى بۇلبۇل ئەيدى ئۇ گۇلغا شەيدا.
بار ئەردى ۋادى ئىچرە رەڭ ـ بەرەڭ گۇل،
قىزىلگۇل ئىشقىدا سايرادى بۇلبۇل.
قىزىلگۇل ئىشقى ئۇردى كوڭلىدە جۇش،

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

قەلب ئاھ ـ فىغان، بولمادى خاموش.
قىزىلگۈل فۇرقىتىدە يىغلادى زار،
يۇرۇبان سەپر قىلدى باغ گۈلزار.
ئۈچۈبان ئاشياندىن چىقتى بۇلبۇل،
قونار سەرۋ شېخىغا ياد ئېتىپ گۈل.
تاماشا قىلدى بۇلبۇل، كوردى بىر قۇش،
قۇتۇب سەرۋ شاخىغا سايرادى خوش ـ خوش.
ئىشىتماب ئەردى بۇلبۇل مۇنداق ئاۋاز،
دىدى: نە ياخشى قۇش ئەركەن سەرەفراز.
خوش ئاۋازى قەلب بۇلبۇلغا تەئسىر،
بولۇب ئىشق كۆڭلىدە تازە تەھرىر.
تاپىب بۇلبۇل فەرەھ ئاۋازى خوشدىن،
ئالىب بەھرە بۇ فەريادۇ خۇرۇشدىن.
سۇفىيا قۇش قاشىغا كەلدى بۇلبۇل،
قەلب ئاھۇ ـ فىغان فەريادۇ غۇل ـ غۇل.
دىدىكىم بۇلبۇل ئاندە: كى سۇفىيا،
كى دەرسەن دايىما سۇفىيا ـ سۇفىيا...
فەرەھ تابدىم نە ياخشى سايرادىڭ دوست،
نە دەردىڭ بار، سەرىغ گۈلدەڭ ئىكەن پوست؟
كى ئېيتغىل، قايسى گۈلدىن رەڭ ئېلىبسەن؟
بۇ يەڭلىغ زەفراندەڭ سارغايىبسەن؟
رەفىقى ئىشق بىز، ھەمدەم بولالى،
كوڭۈلنىڭ سىررىغە مەھرەم بولالى.
دىدىكىم سۇفىيا: بۇلبۇل ئاداشتىم،
ئېزىز جانىمدىن ئارتۇق مەن فەناشتىم.
فىراقىمغە قەدىم قوي بولغىل ھەمدەم،
كى سەر ئىشقىمە بولغۇسى مەھرەم.
لىباسىمدۇر مېنىڭ بەرگ خازاندىن،

باهاری ئىشقىم ئالدى زەئىفراندىن.
ئاتمدۇر سۇفىيا، سۇفى سەھەرخىز،
لىباسىم ئىشق قىلدى زەئىفەر ئامىز.
رىيازەتدىن بولۇبدۇرمەن بۇ يەكلىغ،
قىلىب رەكگىم قانائەت رەنج سەرىغ.
مۇھەببەتدىن چىقاربب ھەردەم ئاۋاز،
سەھەرلەردە خۇداغا ئىبىتارمەن راز.
بۇ خوش ئاۋاز ئىلە سايراب سەھەردە،
مۇناجات ئەيلەدىم خەۋفۇ - خەتەردە.
ئوقۇيدۇرمەن غەزەلنى گاھى ھوكمەت،
كوكۇلدە جۇش ئۇرۇر خەير مۇھەببەت.
بۇ ئاۋازىم ئىشتكەن بەھرە ئالۇر،
ئىشتمەگەن كىشى ھەسرەتدە قالۇر.
بۇ ۋادى ئىچرە مەن سۇفى - سۇفىيا،
تەبەرۇكمەن، مېنى قىلغىل تاۋابا.
بۇ ۋادى سۇفىسىنىڭ خانىدۇرمەن،
كى بىجان ئەھلىنىڭ جانانىدۇرمەن.
يىراقدە بولسا يارۇ ئىشتىياقدە،
بۇ يەكلىغ، بۇلبۇل ھەم ئىشتىياقدە.
ئىشت، ئەي بۇلبۇل، شوربدە ئەھۋال،
بۇ يەكلىغ ئىلىمنى مەندىن سەبەق ئال.
مېنىڭ سۇفىلىغىمغا مەئتەقەد بول،
كى كەسب ئىتتىب مەندىن بول ئاشىق گۇل.
سۇفىيا كىم ئايان ئەيلەب ئۇزىنى،
بايان ئەيلەب تامام ئەتتى سوزىنى.

بۇلبۇل، سۇفىياغا ئىبىتغانى

دىدى بۇلبۇل: ئايا سۇفى ئۇرمە كوب لاف،
دىمە ئۇزۇڭنى سەن، مەن سۇفىئى ساف.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

هەمىشە يالغان ئېيتىپ ئۇرماغىل لاۋى،
سۆۋى ئولدۇركى بولسا باتىنى ساۋى.
كونۇلدە شوئلە ئۇرسا نۇر، ئۇ ساۋى،
ئۇزىن ماۋئى مەنەدىن ئەيلەبان فاك.
ئەگەرچە جايى بولسا توقۇز ئەفلاك،
بولۇر ئاشىق كىشى مانەندەئى خاك.
بۇ ۋادىدە بولۇر سۆۋى سافالىق،
ئۇزۇكنى دىمەگىل يالغانچى ئاشىق.
يىراق سەن ئىشقىدىن، ئاشىق ئەمەسسەن،
جاهان ئەهلى ئارا بىر بولمەۋەسسەن.
تەرىقەت ئىچرە سۆۋى خوش سۆۋەتدۇر،
دىلىدە هەم تىلىدە مەئرىفەتدۇر.
بارى مەخلۇقدىن ئۇزىنى تۇتتى كەم،
خۇدانىڭ ساڭا گەر بولسا مەهرەم.
سۆۋمەن دەپ قىلۇرسەن مىكرى ـ هىيلە،
غەيرىب هالىغا قىلماي رەهم بىرلە.
يورۇب دايىم هاۋا بىرلە هەۋەسدە،
خۇدانى ياد قىلماي بىر نەفەسدە.
سۆۋمەن، دەب يۇرۇرسەن نەفسىڭ بىرلە،
بولۇب يالغان سۆۋلىق ئاتى بىرلە.
بۇ يەڭلىغ سارغارىب نەفسىڭ غەمىندە،
يورۇب يالغان سۆۋى بولۇب ۋادى چولىندە.
سۆۋدۇرمەن دىسەڭ كۆڭلۇڭنى قىل پاك،
سۆپۈر كۆڭۇل ئويىدىن خارۇ ـ خاشاك.
سۆۋىيا، سۆۋى بولساڭ ساۋى دىل بول،
باشىڭا هەرنە كەلسە سەن سەجىل بول.

بۇلبۇل هودهود بىرلە سوزلەشكەنى

قىلبان نالە بۇلبۇل ئاشياندە،
تۇشۇپ باشغە گۇل سەۋداسى ئاندە.
بىناگاھ ئىشقى بۇلبۇل قىلدى تۇغيان،
قىلب فەريادۇ ـ نالە، ئاھۇ ـ ئەفغان.
ئۇچۇبان بۇلبۇل يەنە كاشانەسىدىن،
ئۇزۇلۇپ چىقتى مېھنەت خانەسىدىن.
بۇلۇبان مەست بۇلبۇل، گاھى ھۇشيار،
كېلبان سورغالى هودهوددىن ئەسرار.
بولۇپ گاھى مولولۇ، گاھى خۇشھال،
كىلب هودهود قاشغە سورغالى ھال.
دىدى هودهودنى بۇلبۇل ئەي بۇرادەر،
ماڭا سەن ئوز ۋۇجۇدوڭدىن خەبەر بەر.
نىدۇر، ئەيغىل جاھاندا كەسب كارىڭ؟
قايۇ ئىشقا تولا بار ئىختيارىڭ؟
دىدى بۇلبۇلغا هودهود: سوردىڭ ئەھۋال،
ساڭا ئېيتاي، ئىشت مەندىن بۇدۇر ھال.
دىدى هودهود: مېنىڭ رەختىم بەلەنددۇر،
تىلىمنىڭ تاتلىغى گۇياكى قەندۇر.
مۇھەببەت بادەسىنى ئەيلەگەچ نۇش،
فەسىھ ئاۋاز ئىلە سايرادۇرمەن خوش.
كى نەفسىم كەرەم ئېرۇر، شىرىن زەبانمەن،
كى خۇشبۇيلىقدا مۇشكى زەئفرانمەن.
بۇ ۋادى قۇشلارىغا مۇئتىبەرمەن،
هەقىقەت سىرىدىن هەم باخەبەرمەن.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

قىلمىدۇر ھەق مېنى پەيك سولەيمان،
بولۇبدۇرمەن جاھان مۇرغىغە سۇلتان.
كىيىب باشىمغا مەن شاھانە تاجىم،
بۇ تاجىم پادىشالىقغە راۋاجىم.
باشىمدا تاج ئېرۇر، ئەڭنىمدە زەركەش،
ئۇچار قۇشلار ئارادۇرمەن مۇنەققەش.
ئۇچار قۇشلارغا بىر پىشۋامەن،
شەرئىەت ئىچرە كامىل باسافامەن.
سانا ۋە ھەمد ئېيتۇرمەن خۇداغا،
دۇرۇد، بىئەت ھەمدە مۇستافاغا.
كىچە ـ كۇندۇز ئىشىم تەسبىھ ئوقۇماق،
قىلىب تائەت خۇداغا زىكر ئېيتماق.
دىدى ھودھود: قىلىب تەڭرىغە تائەت،
ھەمىشە ئىش ماڭا قىلماق ئىبادەت.
ئۇچار قۇشلارگە مەن زاھىدۇ شاھىد،
ئىبادەتىنى قىلىب ھەر كۇندە زاھىد.
ئۇچار قۇشلارغا ئىمامۇ پىشۋامەن،
بۇ ۋادى ئىچرە پىرۇ ـ رەھنمامەن.
مېنىڭدەك يوق تۇرۇر بىر فەزلى سالىھ
ئاچىب مۇشكۇلنى مەن فەتاھى فاتىھ.
نامازىم بىرلە ئالۇرمەن بەھىشتنى،
كىرىب جەۋلان قىلىب ئەنبەر سەرىشتنى.

بۇلبۇل ھودھودغە سوزلەغانى

دىدى بۇلبۇل: قۇرۇق، زاھىد ئەمەسسەن،
خۇدادىن زەررە بوي ئالغان ئەمەسسەن.

كىشى قۇللۇق نىيازنىى قىلىبدۇر،
نامازنىى قاچان تەكبىە قىلىبدۇر؟
نامازنىڭغا ئىشەنمە، تەكبىە قىلما،
خۇداجۇي بول ئۇزۇڭگە تەكبىە قىلما.
نامازنىڭ بىرلە گەرچە تائىتىڭ بار،
ساتىب ئالدىم بەھشتنىى دەمە زىنھار.
ئىشەنمەڭ يوق نامازۇە تائىتىڭە،
قاراغاي تەڭرى بەندە نىيەتىغە.
نامازغا قىلما هودهود ئىتمادى،
خۇدانىڭ رەهمەتىدىن قىل ئۇمىدى.
مۇسۇلمانلىغ بۇدۇر، خەۋفو رىجادە،
ئۇمىد خەۋفى كوب بولغاي ئارادە.
رىجا ئولدۇر ئۇمىد ئەتكەن خۇدادىن،
نامازنىڭغە ئىشەنمە، تەۋبە قىل كەيىن.
ئايا هودهود زىيادە خۇد نەماسەن،
كى خۇدبىنلىغ ئىلە زاهىد نەماسەن.
كىيىبان گاهى قالپاق، گاهى دەستار،
ئەبەسدۇر تائىتىڭدە گەر تەبە بار.
خۇدانىڭ رەهمەتىدىن ئەيلە ئۇمىد،
گۇناهىڭ كوب ئىسە هەم ئولما نومىد.
نىچۇڭ هوكۇم ئەتسە نىگاه، بەندەلىكدۇر،
خۇدا تەقدىرىغە بىچارەلىكدۇر.
دىدى بۇلىبۇل: هودهود سۇفى قۇش،
مەيى هەق هالىڭ ئىچرە بارۇر جۇش.
مېنى سالىھ دىسۇنلەر دەب ئىبادەت،
قىلىب زاهىد رىيا بىرلە ئىبادەت.
ئەجەب غورۇر ئىلە ئەتكەن نامازىڭ،

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

نامازىڭغا ئىشانىب كوبتۇر نازىڭ.
هوزورى دىل بىلە قىلغان نامازى،
خۇدا رازى دۇرۇر، قۇللۇق نىيازى.
كىزىب ۋادىنى بۇلبۇل سەير قىلدى،
بۇ ۋادى قۇشلارنىڭ سىررىنى بىلدى.
بۇ سەككىز قۇش بىلە هەمسوهبەت بولدى،
كى بۇلبۇل كوڭلى دەرد غەمغە تولدى.
بۇ سەككىز مۇرغدىن بىگانە بولدى،
قىزىلگۇل ئىشقىدا دىۋانە بولدى.
كى بۇلبۇل دەردىغە تابمادى مۇنىس،
بۇ يەردە يوق ئىكەن هەمدەرد هەمجىنىس.
قىلىب فەرياد بۇلبۇل چەكتى ئەفغان،
قىزىلگۇل قۇرقتىدە بولدى نالان.
سۇئال هال بولدى مەنتىقۇتتەير،
تامام ئولدى جاۋابى تەممە تۇلخەير.

مۇناجات بىدەرگاه قازىلهاجات

ئىلاهى مەغفىرەتلىك كىردىگارا،
رەهىما رەهىم قىل پەرۋەردىگارا.
خۇداۋەندا گۇناهكار ئاسىدۇرمەن،
گۇناهكار ئەهلىنىڭ رەسۋاسىدۇرمەن.
ئىلاهى مەغفىرەت قىلغىل گۇناهىم،
كەرەملىك پادىشاهىم سەن ئىلاهىم.
كەرەم ئەيلەب گۇناهىمنى كەچۇرگىل،
ماڭا بىر جام ۋەهدەتتىن ئىچۇرگىل.
قىيامەتدە مېنى شەرمەندە قىلما،

ئىككى ئالەم ئەھلىگە خەندە قىلما.
مېنى ئوز رەھمەتىڭغە تارتىپ ئالغىل،
مۇھەببەت ئوتىنى جانىمغا سالغىل.
كەرەم ئەيلەپ ئوزۇڭنىڭ رەھمەتىدىن،
ھەبىسىڭدۇر مۇھەممەت ھورمىتىدىن.
خۇداۋەندا سالاھى ئاسى بەندە،
ئاتايۇ مەغفەرەت ھەم لوتف بەندە.

بۇلبۇل سابانى قاشىغا چىرلاغانى

قاشىغا چىرلادى بۇلبۇل سابانى،
دىدى: دەردىمغە سەن قىلغىل داۋانى.
دىدى بۇلبۇل سابانى: سەن پىرىمسەن،
مېنىڭ يول باشلاغوچى رەھبىرىمسەن.
مېنى باشلاب سىراتىلمۇستەقىمغە،
يەنە يەتكۇر ئوشول خۇشبوي گۇلۇمغە.
كى سەندىن بىر زامان ئايرىلماغايمەن،
تىرىك بارمەن جۇدالىغ قىلماغايمەن.
قىزىلگۇل ئىشقى مېنى ئەيلەمىش مەھو،
خاتا قىلدىم، مېنىڭ سەھۇەمنى قىل ئەفۇ.
بۇ ۋادى گۇلىدىن كورمەم ۋافانى،
ئوزۇم جانىمغا قىلمىشمەن جافانى.
سابا، ئەرتە بىلە گۇللەر ئاچىلۇر،
كۇن ئاخشام بولمايىن بارى ساچىلۇر.
بۇ ۋادى گۇللەرنغە باغلاق دىل،
ئەبەس ئىرمەسكى قىلماق جايۇ مەنزىل.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

سابانىڭ بۇلبۇلغا ئېيتقانى

ئايا بۇلبۇل غەربىۋ خەستە غەمناك،
بۇ ۋادىغا كىرىپ بولدۇڭ ھەۋەسناك.
ھەۋەسلىك ئەھلىنى ئاشىق دىمەسلەر،
تەرىقى ئىشقىدا سادىق دىمەسلەر.
ئايا بۇلبۇلكى قىلغىل تازە فەرۋاز،
ھەقىقى ئىشقىدا بولغىن سەرەفراز.
بۇ ۋادىغا مۇھەببەت باغلاماغىل،
ئانىڭ مېھرىنى كۆڭۈلدىن چىقارغىل.
ئەگەر ئاشىق ئىسەڭ بول تەلەپ يار،
بۇ ۋادىدىن چىقىپان ئىستە دىدار.
كى بۇلبۇل ئىشق بازارىغە كىرغىل،
بۇ ۋادى ئىچرە ھەرگىز قونمە ئوتكىل.
بۇ ۋادى گۈللەرى قەيدىنى ئۈزگىل،
بۇ گۈللەر سەيدى ئولما، مۇنىدىن ئوتكىل.
بۇ ۋادى گۈللەرى بى خاسىيەتدۇر،
ئانىڭ خوش رەڭۇ ـ ھالى ئارىيەتدۇر.
بۇ ۋادىدۇر بىلىڭ خاراب خىيالەت،
كەچۈرسەڭ ئومۇر زايەئ سەيق ئوقەت.
بۇ ۋادى ئىچرە بولماقدىن نە ھاسىل،
ھەقىقى يارغا بولماقدۇرۇر ۋاسىل.
سېنى شاد ئەيلەمەك ئىمكانى يوقدۇر،
كېزىپ بۇ ۋادىنىڭ پايانى يوقدۇر.
مۇسافىرسەن بۇ يەردە قىلماغىل جاي،
كى دەرسەن تاكىلاسى ۋاھەسرىتا، ۋاي!...

سابا، بۇلبۇلغا رەھبەر بولغانى

سابا رەفتارىنى ئەيلەپ شەپ سەر-سەر،
بولۇپ بۇلبۇلغا ئانداغ پىر رەھبەر.
ساما ئەيلەپ ساباكىم يولغا تۇشتى،
سابانىڭ ئارقاسىدىن بۇلبۇل ئۇچتى.
ئۇچۇپ بارۇر ئەيدىلەر نەچە كۈنلەر،
يۇرۇبان سەير قىلدى تاغۇ-تۇزلەر.
ئۇچار گاھى بەلەند، گاھى ئۇچار پەست،
بولۇپ بۇلبۇل قىزىلگۈل ئىشقىدىن مەست.
ئۇچۇپ بۇلبۇل سابا بىر نەچە كۈنلەر،
تەرىقى ئىشقىدىن يۇرۇر ئەيدىلەر.
سابا تىغ زەبانىغا بىرىپ سۇ،
كى ئىشقى زوھۇر ئىتتىپ ھەم زىكر "ياھۇ!"
خەتەرلىكدۇر تەرىقى ئىشقى بىسيار،
ئەدەدسىز ھەرتەرەفدە دۇشمنى بار.
تەرىقى ئىشق نازۇك يولدۇر ئەما،
كى جاندىن كەچمەسەڭ بۇ يولدا ئەما.
كىرەك بۇ يولدا كەچمەك خانماندىن،
تىنۇ-جانى بىلە ئىككى جاھاندىن.
ئۇزىنى تەجرىد ئالىم ئىپتكەي ئانداغ،
كوڭۇلدە قويماغىل بىگانەدىن داغ.
كوڭۇلنى بارچە ئىشدىن خالى ئەتكەي،
سالامەت ھەم بولۇپ مەقسەدغە يەتكەي.
تەرىقى ئىشقىدە ئۇ بولغاي ئەشرەف،
جامالى يارغا بولغاي مۇشەررەف.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

كى بولغاي ئىشقنىڭ سەرمەست تىرى،
ۋە يا يول باشلاغۇچى بولسا ھەم پىرى.
بولۇب ئەھۋالى ئانداغ ئىشق ھالەت،
سابا بۇلبۇلنى ئوتكەردى سالامەت.
ئۇچۇب ھىجرىندە ئانداغ چۈست بۇلبۇل،
سابا بولدى سۇئال ئەيلەرگە مەشغۇل.
نىچۈك تىلىدىن تامىب ئاغزىدە بالى،
سابا ئەيلەركى بۇلبۇلدىن سۇئالى.
تەرىقى ئىشق ئانداغ بىر خەتەر يول،
سۇئال ئەيلەر، كى بۇلبۇل ئاگاھ بول.
دىدى بۇلبۇل چىكىبان دەردلىك ئاھ:
كى ئىشق بولسا ھەم ئوزىدىن ئاگاھ.
دىدى بۇلبۇل: سۇئالىڭ بولسا سورغىل،
بىرۇر شايد جاۋابى تابسا بۇ دىل.
ساباغا بۇلبۇل ئەيدى: بۇلدۇڭ ھەمراھ،
نە بائىسىدىن چىكەرسەن نالەيۇ ـ ئاھ.
دىدى بۇلبۇل: كى قىلسا ئىشقى تۇغيان،
قىلۇرمەن ئۇل زەمان فەريادۇ ـ ئەفغان.
سابا ئەيدى: ماڭا ئىشقىڭ بايان قىل،
دىدى بۇلبۇل: بايانغا ھەددى يوق تىل.
سابا ئەيدى: نىدۇر ئىشقىڭ كامالى؟
دىدى بۇلبۇل: يېتەر، كورسەم جامالى.
سابا ئەيدى: نىدۇر ئىشقىدە كويىمەك؟
دىدى بۇلبۇل: كويۇب ھىجرىدە ئولمەك.
سابا ئەيدى: نە كۆڭلۈڭ مۇددىئاسى؟
دىدى بۇلبۇل: ئانىڭ بولسام فىداسى.
سابا ئەيدى: ئىزىز جاندىن نە ئەرمىش؟

دىدى بۇلبۇل: ئېزىز جانانە ئەرمىش.
سابا ئەيدى: يۇ ئىشقىڭدىن نە ھاسىل؟
دىدى بۇلبۇل: ۋىسالى بولسا ۋاسىل.
سابا ئەيدى: قاچاندىن زار ئىمىشسەن؟
دىدى بۇلبۇل: ئەزەلدە زار ئىمىشمەن.
سابا ئەيدىكى: ئېيتغىل ئىشق قايدە؟
دىدى بۇلبۇل: كى جاھ قىلماس يۇ تەندە.
سابا ئەيدى: نىدۇر ئىشق ئىلە ئەئلام؟
دىدى بۇلبۇل: خۇدادىن ئىشق ئىنئام.
سابا ئەيدى: كى ئېيتغىل ئىشق قايسى؟
دىدى بۇلبۇل: خۇدايىمنىڭ ئاتاسى.
سابا ئەيدى: قىزىلگۇل يادىغا بول،
دىدى بۇلبۇل: كوكۇلدە ئول قىزىلگۇل.
سابا ئەيدىكى: سايراب ئول غەزەلخان،
دىدى بۇلبۇل: قىلۇرمەن ئاھۇ - ئەفغان.
سابا ئەيدى: ناۋا ئەيلەب فىغان قىل،
دىدى بۇلبۇل: ماڭا ۋەسىن ئايان قىل.
سابا ئەيدى: نە ياخشى سايرادىڭ خوش؟
دىدى بۇلبۇل: مېنىڭ ئىشقىم قىلۇر جۇش.
سابا ئەيدى: فىغانىڭ ھەددىن ئاشتى؟
دىدى بۇلبۇل: بۇ جانغا ئوت تۇتاشتى.
سابا ئەيدى: كى سەن قىلما كوب زارى،
دىدى بۇلبۇل: ماڭا يوق ئىختىيارى.
سابا ئەيدى: بۇ غەمدىن قىل كوكۇل شاد،
دىدى بۇلبۇل: قاچانمەن غەمدىن ئازات؟
سابا ئەيدى: زەمانى ئەيلە راھەت،
دىدى بۇلبۇل: نىتەي مەن جانىم جاراھەت.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

سابا ئەيدى: بۇ دەردىڭا داۋا قىل،
دىدى بۇلبۇل: بۇ دەردنى بى داۋا بىل.
سۇئال ئەيلەپ سابا، بۇلبۇل ھاۋادە،
توكۇپ كوز ياشىنى ئاھۇ - ناۋادە.
فەلەك تىترەدى بۇلبۇل كوز ياشىدە،
يېتىشتىلەر قىزىلگۇلنىڭ قاشىغە.
كورۇپ بۇلبۇلنى بىر مەرد جاھانى،
تۇرۇپ كەلدى قاشىغا بىر زەمانى.
كېلىپ سوردى: بۇ بۇلبۇلنى ساتارسەن؟
باھاسى نېچە؟ تەئىن ئېتەرسەن.
دىدى: بۇلبۇل قەفەس بىلە ئون ئالتۇن،
ماڭا ھەركىم ئون ئالتۇن بەرسە ئالسۇن.
سۇندى جۇۋانى پۇلنى شەۋقى بىرلە،
ئون ئالتۇننى سانادى زەۋقى بىرلە.
چۇ بولدى مەستلىغىدىن بۇلبۇل ھوشيار،
ئوزىنى كوردى قەفەس ئىچرە گىرىفتار.
ئوزىنى كورده ئاندە بولدى غەمكىن،
دىدى: نېچۇك گۇناھ ئوتتى مەندىن؟
كى بۇ يەڭلىغ بولۇبدۇرمەن گىرىفتار،
مەن بىچارەئى مەھزۇن ئەفكار.
دىدىيۇ چەكتى بىر ئاھ جىگەر سوز،
قارا بولدى مسالى كېچە، كۇندۇز.
سابا كەلدى بىناگاھ ئول نەفەسدە،
كورۇندى كوزىغە بۇلبۇل قەفەسدە.
كېلىپان سوردى بۇلبۇلدىن: نە يەتتى؟
گىرىفتار قەفەس سىزنى كىم ئەتتى؟
دىدى بۇلبۇل: باغىبان بى دىيانەت،

قەفەس ئىچرە سالىب قىلىب ئامانەت...
سابا بىرلە قىلىب رەفئ مالالەت،
تەكەللۇم باشلادى بۇلبۇل بۇ هالەت.
ساغىندى گۈلنىيۇ، فەريادە قىلدى،
قەفەسدە بۇ غەزەلنى بۇنيادە قىلدى.

بۇلبۇل بۇ غەزەلنى گۈل فىراقىدە ئوقۇغانى

مۇهەببەت ئوتىغا كويدۇك نىگارىم،
رەقىبلەر ئىلكىغە چۈشتۇك نىگارىم.
قەفەس ئىچرە قىلىبدۇرلەر مېنى بەند،
سېنى ئىستەرگە يوقتۇر ئىختىيارىم.
سېنىك ئىشقىدا ئەخگەر بولدۇم ئەي گۈل،
ئەدەم بولدى ۋۇجۇدۇم، دىيارىم.
رەقىبلەر ئىلكىدە بولدۇم كى هەيران،
قايان باردى بۇرۇنقى ئىختىيارىم؟
فىراقىك ئوتىدا كويدۇم، تۈگەندىم،
ساۋۇردى بار غەم بۇ جىسىم جانىم.

بۇلبۇل بىر ئاه ئۇرۇب ئولغانى

ماكا رادى رىۋايەت قىلدى مۇنداغ،
ئاجايىب بىر شكايەت قىلدى مۇنداغ.
كى گۈل ئىشقىدا چەكتى بۇلبۇل بىر ئاه،
كى ئول ئاه ئىله جان چىقتى ناگاه.
كورۇب مۇنى ساتىب ئالغان جۇۋانى،
ياقاسېن يىرتىبان قىلدى فىغانى:
—كى بىلسەم ئىدىم مۇنداغ ئولۇمنى،

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

قاچان زايەدۇ قىلۇر ئىردىم پۇلۇمنى؟
ئۇزۇنى مۇشتى بىرلە مەرد ئەخمەق،
ئۇزۇنى ئوردى جانى چىقتى مۇتلەق.
كورۇڭ، بۇلبۇل بىلەن گۇلنى، ئىكاۋلەن
مۇھەببەت ئوتىدا كويۇپ توگەگەن.
ئۇلاردىن ئىبرەت ئىلىڭ ھەمنەفەسلەر،
مۇھەببەت يولىدا ئەيلەڭ ھەۋەسلەر.
تىرىكلىكدە قىلساڭلار ئىشق بازى،
ھەقىقى بولسا بارى ھەم مەجازى.
ئىلاھى غۇربىتىدە رەھىم قىل،
مۇھەببەت ئوتىدىن بىر زەررە بەرگىل.
غەرىبۇ، خەستەمەن، لۇتفىڭ ئىلە باق،
قۇرۇق جانىمغا ئىشقىڭ ئوتىنى ياق.
كەل، ئەي ئاشىق مۇھەببەتلىك كوزۇڭ ئاچ،
مۇھەببەتسىز كىشىدىن تۇرغىل يىراق قاچ.
ئاڭا بەرگىل قولۇڭنى بەلكى تۇتغىل،
ئول ئەرنىڭ قىل دىگەن ئەمرىنى قىلغىل.
قىلىب خىزمەت بىر ئىگاھ قىل گۇلۇستان،
جەمئى مۇشكۇلاتىڭ بولغاي ئاسان.
ئىشتىگىل، بۇ جاھان باقى ئەمەسدۇر،
ھاۋايۇ ـ نەفسە جانىڭغا قەفەسدۇر.
ئۇزۇڭ سوزۇڭغە ھىچ بۇ دىسەڭ قابىل،
نە پايدا جەرىم ئىسيانىڭغا بىلگىل.
قېنى رۇستەم، قېنى ئول مالىك ئىبرەن؟
قېنى ئول لەشكەرۇ جۇرجانۇ كورگەن؟
قېنى خىسراۋ، قېنى جەمشىدى جۇمھۇر؟
قېنى ئىسكەندەر ئول ئالەمغە مەشھۇر؟

بۇ دۇنيانى بىلىگكىم بىۋە قادۇر،
ئانىڭ راھەتى جانغا جافادۇر.
گۇناھلىك مەن، ئەمەل ھىچ يوق مەندە،
مېنىڭدەك بولماغاي شەرمەندە بەندە.
ئىلاھى يوقتۇر بىر مەندەك گۇناھكار،
يامان ئىشلار قىلىب بولىدۇ توبەكار.
ئىلاھى، رەھمىڭدۇر، لۇتفىڭدۇر بىھەد،
ئىجابەت ئەيلە يارەب قىلماغىل رەد.
ئوقۇبان سەيىر قىلسۇنلەر بۇ داستان،
كى ئاشقلار ئۈچۈن قىلدىم گۈلۈستان.
بۇ كىتاب تارىخ قۇنىگاسىن فۇج،
بولۇبان بىر مىڭ يۈز ئەللىكۇ ئۈچ.
تامام ئەيلەب گۈل بۇلبۇل قىلىب تەيىر،
پايان ئىشق بۇلبۇل تەمەتۇلخەيىر.

تارىخى 1153 ـ ھىجرىيە.

لۇغەت

ئا

ئاغاز ـــ باھانە، سوز باشلىماق
ئاھۇ ـ ئەفغان ـــ ئاھ ـ پىغان
ئاشىيان ـــ ئۇۋا، ماكان
ئارەستە ـــ زىننەتلەش، بىزىمەك

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ب

بى ھەمدۇللا — خۇداغا شۈكرى.
بائىس — سەۋەپ.
بىدار — ئويغاق.
باد سابا — تاڭ شامىلى.
بەيتۇلھەزەن — غەم ئويى.
باد خازان — كۈز شامىلى.
بول ھەۋەس — ھەۋەسكە بېرىلىش.
بەريان — كويۇش، ئورتىنىش.
بى خانىمان — ئوي ـ ماكانسىز.
باۋەر — ئىشىنىش، ئىشەنچە.
بەرگ خازان — كۈز ياپرىغى.
باتىن — ئىچى، ئىچكى دۇنياسى.
باساق — ساپلىق.
بىدەرگاھ — ھوزۇرغا يۇزلىنىش.

پ

پىرغەم — غەمگە چۆمۈش.
پۈركالە — پارچە ـ پارچە.
پىرۇ ـ بال — قانات ـ قۇيرۇق.
پىشە — ھۈنەر.
پەرىيۇش — پەرى تۈسلۈك.

ت

تەزەررۇ — يالۋۇرۇش.
تەرەھھۇم — رەھىم قىلىش.

تەھەممۇل — ئىغىرلىق، تەمكىنلىك.
تەير — قۇش.
تۇرفە — ناھايىتى، ئاجايىپ.
تاۋازۇدۇ — سۇلكەت، يۇمشاق سوزلەش.
تەلئەت — چىراي.
تۇغيان — ئەۋجە ئېلىش، دولقۇنلۇنۇش.
تالىب — تەلەپكار.
تەبىب ھازىق — ماھىر تېۋىپ.
تەفەررۇج — بوشۇنۇش.
تەجرىد — ھەممىدە ئازادە بولۇش.
تەفرىد — ئايرىم (يەككە قالدۇرۇش).
تەرىقەت — يول، نىزام.
تەخەللەق — يارىلىش.
تەۋق — بويۇنچاق.
تەكەللۇم — سوزلەش.
توقۇز ئەفلاك — توققۇز پەلەك.
تىيرە — قاراڭغۇلۇق.
تەمھەتۇلخەير — ياخشىلىق بىلەن ئاخىرلىشىش

د

دەھر — ئالەم، دۇنيا.
دىلرەبا — ددل تارتقۇچى (دىل خالىغان).
دەمساز — ھەمنەپەس.
دىشۋار — قاتتىقچىلىق.
دۇر — مارجان.
دىگەرگۇن — ناخۇشلۇق.
دام تەزۋىر — ھىلە، توزاق، قىلتاق.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ئە

ئەنجۇمەن — يىغىلىش (يۇلتۇزتوپى).
ئەكسەر — كوپۇنچە.
ئەغيار — يات، غەيرى.
ئەفكار — يارىلىنىش.
ئەدەدسىز — سانسىز.
ئەسرار — سىر، سىرداش.
ئەندەلىب — بۇلبۇل.
ئەفشا — يېيىش، پاش قىلىش.
ئەييام — كۈنلەر.
ئەيش ـ فاراغەت — يىمەك ـ ئىچمەك توقچىلىغى.
ئەخگەر — قىزىل چوغ.
ئەدلى — ئادىللىق.
ئەئزاز — ئىززەت.
ئەللامە — چوڭ ئالىم.
ئەلتاف — مەرھەمەت.
ئەمرى مەرۇف — ياخشى يولغا بۇيرۇش.
ئەنبەر سەرشت — ئەتىر ئارىلاش.
ئەبەس — بىھۇدە.
ئەشرەف — شەرەپ قازانغۇچى.
ئەئلام — بىلىم ئىگىسى.
ئەدەم — يوقۇلۇش، يوقلۇق.

ج

جىلۋە — تەۋرىنىش.
جۇببەيۇ ـ جۇش — قايناق ھەركەت، قىزغىن ھەركەت.

جەندە — دەرۋىش كىيىمى.
جۇزبە ھالەت — ئۇزىگە تارتىش.
جۇرئە — ئوتلام.
جام ۋەھدەت — يىگانىلىق قەدەمى.
جەرم ئىسيان — گۇناغا ئىسيان قىلىش.

چ

چىنان — كوپ.
چەرخ گەردان — ئايلانغۇچى پەلەك.

خ

خۇشرۇي — خۇش چراي.
خەستە — كېسەل.
خەندان — كۇلۇش.
خار — تىكەن.
خۇررەم — خوشاللىق.
خۇش ئەلھان — خۇش ئاۋاز.
خۇش زىب — گۇزەل زىننەت.
خەلئەت — تون يېپىش.
خۇراك — ئوزۇقلۇق.
خارىيەت — خارلىق.
خۇدنامـا — خۇدىنى بىلمەسلىك.
خۇدپسەند — ئۇزىگە ئىشىنىش.
خىرەدەمەند — ھوشيارلىق.
خەۋفۇرىجا — قورقۇش - ئۇمىت.
خەندلا — كۇلۇش.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ھ

ھەسرىگاھ — ھەسرەتگاھ.
ھايىل — دالدا، توساق.
ھەيھات — ھاي ـ ھاي.
ھودھود — ھوپۇپۇپ.
ھومايۇن — ئەپسانىۋى بەخت قۇشى.
ھەمراز — يولداش، سىرداش.
ھەسەب ھال — ئەھۋال بايانى.
ھەمد — مەدھىيە.

س

سىنە — كوكسى، قەلبى.
سەۋت — خۇلق.
سىتەم — زۇلۇم.
سەمەن — گۇل ئىسمى.
سەدھەزار — يۈزمىڭ.
سىپاھ — لەشكەر بېشى.
سەرگەشتە — بېشى قوچۇلغان.
سود — پايدا.
ساري — تەرەپ.
سەبزە خۇررەم — يېشىللىق.
سەر ـ سەر — باشمۇ ـ باش.
سەفلى — توۋەن.
سەرەفراز — تولۇپ تاشقان.
سەرۋەر — يولباشچى.

سۇخەنۋەر — چىرايلىق سوزلۇك، سوزمەن.
ساھىب قىران — ياشلىق ئىگىسى.
سەنگ — تاش - تۇپراق.
سەرمويى — باش مويى.
سۇفىيا — سۇفى - سۇفىياك.
سەھەرخىز — سەھەر تۇرغۇچى.
سانا — مەدھىيىلەش.
سالما — چارە - تەدبىر.
سەيىق — قىلىچ.

ش

شۇكرى لىللاھ — خۇداغا شۇكرى.
شەيدا — بىرىلگەن.
شۇرىدە — بەختسىز.
شەكەررىز — شەكەردەك.
شىكەستە — سۇنۇش.
شىرنراند — ئوخچۇپ تۇرىدىغان ئەركەك شىر.
شۇۋە — رەسىم - قائىدە.
شەجەر — دەرەخ.
شاكىر — شۇكرى قىلغۇچى.
شائىد — گۇۋاچى.

ز

زىنھار — پەقەت.
زىبا — كەلىشكەن.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

زەبان — تىل، زۇۋان، سوز.
زىكر — تەكرارلاش.
زەبەردەست — تەڭداشسىز.
زەرۇناب — ئالتۇن يالتىلغان كىيىم.
زەرئەفشان — ئالتۇن چېچىش.
زەررىن — ئالتۇندەك.
زاھىد — تەقۋادار.
زەن — ئايال.
زاكىر — زىكر قىلغۇچى.
زوھۇر — پەيدا بولۇش، كورۇنۇش.
زەئفەر ئامىز — سېرىق چىراي.

ۋ

ۋەسىق — تەئرىپ.
ۋەرد — قىزىلگۇل.
ۋەسل — قوشۇلۇش.
ۋاسل — ۋەسلىگە يەتتىشكۇچى.

ف

فۇرقەت — جۇدالىق (داغ).
فەرە — جۇش ھال.
فەرىشان — چېچىلىش.
فىتنە ـ ئەڭگىز — غەۋغا كوتىرىش.
فەيز — جۇشقۇنلۇق.
فەرەھ — خۇشلۇق.

فەرەفتە — هىلە.
فەسە — ئوچۇق سوزلۇك.
فەتاھى فاتىھە — غەلىبىلىك.
فۇج — توپ - توپ.

ق

قۇفلى — قۇلۇپ.
قۇمرى — قارا بويۇنچاقلىق پاختەك.
قىلۇ - قال — سوھبەت.
قازىلھاجات — ھاجەتنى راۋا قىلىش.
قەيد — يېنىش.

ك

كۇشە — خالى ماكان.
كاشانە — بالىخانە.
كەرەشمە — خۇش قىلىق، ناز.
كامران — باي.
كافىر — رەت قىلغۇچى، قارىلىغۇچى.
كەبك — كەپتەر.
كەرەم — ياخشىلىق.
كۇھى ساران — ساران تېغى.
كوۋە ئېرفان — مۇكەممەل بىلىم.
كىشۋەر — يۇرت، تەۋەلىك.
كىرىدىگارا — يارانتقۇچى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ئ

ئىشۋە — ناز.
ئىھسان — ياخشىلىق.
ئىھسانۇ ـ ئەلتاف — مېھرىبانلىق قىلىش.
ئىلمى لەدۇن — ئىلاھ بەخش قىلغان بىلىم.
ئىتتىھاد — ئىشەنچ.

ي

ياستانىش — راسلىنىش.
ياۋۇق — يېقىن.
ياۋەر — يېقىن كىشى.

غ

غەمناك — غەمكىن.
غەمخار — غەمخورلۇق قىلغۇچى.

گ

گۈلاب — گۈل سۈيى.
گۈزەر — ئوتۇش، ئوتۇشۇش.
گۈلى قەھقەھ — گۈل ئىسمى.
گۈلۈستانى ئىرەم — گۈلزار باغچە.
گىريە — ياش.
گۈل پىيامى — گۈل ھالى.
گۈفتار — سوز ئېچىش.

گریان — یاش توکۇش.
گەردار — قىلىق.

ل

لال — تىل تۇتۇلۇش، ئۇنسىز.
لەتافەت — گۈزەللىك، نازۇكلۇق.
لۇتى — ياخشىلىق.
لەئلى گەۋھەر — ياقۇت، گەۋھەر.
لادە — بىۋاك، بەكۇاش.
لەھزە — دەقىقە.

م

مەئۇا — ئارام ئالىدىغان جاي.
مۇئەتتەر — خۇشپۇراق.
مەھرەم — خاس كىشى.
مورغىزار — قۇشلار ماكانى.
مەرھەم — شىپا.
مەرھابا — قۇچاق ئېچىش.
موئىسىر — ئەسىر بولۇش.
مەرغۇب — ياراشملىق.
مەھزۇن — غەمكىن.
مۇھىب — دوست.
مۇنەققەش — نەقىشدار.
مورغ — قۇش.
مۇشتاق — ئىشتىياق باغلىغۇچى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

مەجاز — جالىق، ياڭغان.
مەسكەنەت — ماكان.
مەسىھا — ئەيسا پەيغەمبەرنىڭ لەقىمى.
مۇرشىد — باشلىغۇچى.
مەئتەقەد — ئىتتىقات.
ماۋزۇمەنە — مەنمەنلىك.
مانەندەئىخاك — تۇپراققا ئوخشاش.
مۇنىس — ئۇلپەت، يولداش.
مەنتىقۇتتەير — قۇشلار تىلى.
مەھۇ — يوقۇلۇش.
مۇشەررەف — شەرەپكە سازاۋەر بولۇش.
مەھجۇر — ئايرىلغان.
مەستۇ خاشاك — ئەخلەتكە كومۇلگەن (خار).

ن

نەۋئى — نوۋەت، قېتىم.
نىھان — يوشۇرۇن.
نۇش — ئىچىش.
نىزار — نەزەر.
نوھ — يىغلاش.
نىكو ـ نام — ياخشى نام.
نەركەس — گۈل ئىسمى.
نىياز — ھاجەت.
نەفدار — پايدىلىق.
نەۋباھار — باش باھار.
نەۋمىد — نائۈمىت.
نەۋرۇز — يىل بېشى.
نالان — ناله قىلىش.

ر

رەققە — گۈل يا پرنغى.
رەنجۇ - مېھمنەت — جەۋرى - جاپا.
راز — سىر دىشمن.
رەھنەما — يول باشلىغۇچى.
رەفتار — قەدەم، پۇت ھەركىتى.
رەققاس — ئۇسۇلچى.
رىيا — ساختىلىق.
رادى راۋايەت — رىۋايەت جەريانى.
رۇستەم — ئىران شاھى كەيكاۋۇسنىڭ باتۇرى.

